

DEMOCRACY
REPORTING
INTERNATIONAL

REPORT

နိုင်ငံတကာအများလက်ခံသော ဆုံးဖြတ်ချက်၊

ဒီမိုကရေစီ၏ အရေးကြီးသော အစိတ်အပိုင်းများ

နိုင်ငံတကာအများလက်ခံသော ဆုံးဖြတ်ချက်၊

ဒီမိုကရေစီ၏ အရေးကြီးသော အစိတ်အပိုင်းများ

စီစဉ်ထားမှုအကျဉ်းချုပ် _____	05
နိုင်ငံရေးနောက်ခံ _____	06
ဒီမိုကရေစီ၏ အဓိကအချက်အလက်အစိတ်အပိုင်းများ _____	11
၀၁. အာဏာပါဝါခွဲဝေမှုနဲ့ ထိန်းညှိမှု	11
၀၂. တရားစီရင်ရေးလွတ်လပ်မှု	18
၀၃. နိုင်ငံရေးပါတီများနှင့် အဖွဲ့အစည်းများ၏ ဗဟုစနစ်	19
၀၄. တရားဥပဒေစိုးမိုးမှု	23
၀၅. တာဝန်ခံမှုနှင့် ပွင့်လင်းမြင်သာရှိမှု ၀၆. မီဒီယာလွတ်လပ်မှု	25
၀၇. နိုင်ငံရေးအခွင့်အရေးကို လေးစားလိုက်နာမှု	30
	32

စီစဉ်ထားမှုအကျဉ်းချုပ်

ဆယ်စုနှစ်ပေါင်းများစွာ အာဏာရှင်အစိုးရတွေက အုပ်ချုပ်ခဲ့ကြတဲ့ ဒေသကြီးထဲမှာ အာရပ်နွေဦးဆွဲပြသုတေဟာ ဒီမိုကရေစီကို တောင်းဆိုနေကြပါတယ်။ အဲဒီဆွဲပြသုတေဟာ တောင်းဆိုခဲ့ကြတဲ့ ဒီမိုကရေစီအမျိုးအစားက ဘယ်လို ဒီမိုကရေစီအမျိုးအစားလဲဆိုတာ ရှင်းရှင်းလင်းလင်း သိထားကြတာ နည်းကောင်းနည်းနိုင်ပေမယ့် သူတို့တောင်းဆိုမှုကတော့ ရှင်းပါတယ်။ အဲဒါကတော့ ပွင့်လင်းမြင်သာမှုရှိပြီး ယှဉ်ပြိုင်ရတဲ့ ရွေးကောက်ပွဲတွေကို လူတိုင်းလူတိုင်းက ထောက်ခံကြတာပါပဲ။ ဒါပေမယ့် တစ်ချိန်တည်းမှာပဲ နိုင်လိုမင်းရပြုမှုတတ်တဲ့ လူများစုနဲ့ ပတ်သက်ပြီး စိုးရိမ်ပူပန်မှုတွေလည်း များစွာပဲ ရှိနေပါတယ်။ အဲဒီလူအများစုဟာ အစိုးရအဖွဲ့မှာ ကိုယ်စားပြုအနေနဲ့ မပါဝင်ဘဲ နိုင်ငံတော်နဲ့ လူ့အဖွဲ့အစည်းရဲ့ အမြင်တွေကို သတ်မှတ်နိုင်ကြတဲ့သူတွေလည်း ဖြစ်ပါတယ်။

လူအများစုက အုပ်ချုပ်ခြင်းဆိုတဲ့နေရာမှာ အကန့်အသတ်တွေနဲ့ ပမာဏတွေ ရှိပါတယ်။ အဲဒီအကန့်အသတ်ပမာဏနဲ့ သက်ဆိုင်တဲ့ အမေးပွဲတွေက ဒီမိုကရေစီအယူအဆ ကြာမြင့်ခဲ့ပြီဖြစ်သလိုပဲ ကလီရှေးမေးခွန်းဟောင်းတွေ ဖြစ်ပါတယ်။ ဒီမေးခွန်းတွေနဲ့ ပတ်သက်လို့ တင်းတင်းရင်းရင်းနဲ့ အလျဉ်စလို ဖြေလို့ရတဲ့ အဖြေတွေ ရှိမနေပါဘူး။ တကယ်တမ်း ပြောရရင် ဒီမိုကရေစီက ဖန်တီးလိုက်တဲ့အရာနဲ့ ပတ်သက်ပြီး အများလက်ခံထားတဲ့ အယူအဆဆိုတာ မရှိပါဘူး။ ပညာရပ်ဆိုင်ရာအဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုမှုတွေကလည်း အနည်းဆုံး(မဲထည့်ဖို့အတွက် ယှဉ်ပြိုင်ရတဲ့ ကြိုးစားမှု)ကနေ အများဆုံး(ကောင်းတဲ့အကျိုးကျေးဇူးတွေ၊ သို့မဟုတ် စီးပွားရေးညှိမှုအတိုင်းအတာပမာဏတစ်ခုပါဝင်နိုင်တဲ့)အထိ ဖြစ်နိုင်တာတွေကိုပဲ စီစဉ်တတ်ကြတာဖြစ်ပါတယ်။ ဒီမိုကရက်တစ်ဖြစ်ဖို့ စဉ်းစားထားတဲ့ နိုင်ငံတွေကို ကြည့်ပြန်တော့ အကူအညီ သိပ်မလိုအပ်နိုင်တာမျိုးလည်း ဖြစ်သွားနိုင်ပါတယ်။ အကြောင်းကတော့ အဲဒီနိုင်ငံတွေမှာ နိုင်ငံရေးစနစ်တွေနဲ့ နိုင်ငံရေးအလေ့အကျင့်တွေ အမျိုးမျိုး ရှိနေကြလို့ပါပဲ။

စင်စစ်ပြောရရင်တော့ ဒီမိုကရေစီဆိုတာဟာ အစိုးရကချည်းပဲ တစ်ခုမကျန် အကုန်လုံး သွားရတဲ့ ပုံစံမျိုးမဟုတ်ပါဘူး။ နိုင်ငံတကာက သဘောတူညီထားတဲ့ မှတ်တမ်းမှတ်ရာအမျိုးမျိုးထဲမှာ ဒီမိုကရေစီရဲ့ အဓိပ္ပာယ်နဲ့ ပတ်သက်လို့ အဓိကအစိတ်အပိုင်းတွေ ပါဝင်တဲ့ အနှစ်ချုပ်တစ်ခု ရှိပါတယ်။ အဲဒီအဓိကအစိတ်အပိုင်းတွေဟာ တရားဝင်ချုပ်ဆိုထားတဲ့ နိုင်ငံတကာအမာစားဥပဒေပဲ ဖြစ်ပါတယ်။ ကျန်တာတွေကိုတော့ အပျော့စားဥပဒေအနေနဲ့ စဉ်းစားနိုင်ပါတယ်။ ဒီမှတ်တမ်းမှတ်ရာတွေက ဒီမိုကရေစီနဲ့ ပတ်သက်လို့ အရှင်းလင်းဆုံးအဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုမှုတစ်ရပ်ကို ပေးမှာ မဟုတ်ပါဘူး။ ဒါပေမယ့် အဲဒီအထဲမှာ အခြေခံကျတဲ့ အဓိကအစိတ်အပိုင်းတွေတော့ ပါဝင်နေမှာ ဖြစ်ပါတယ်။ အဲဒီအစိတ်အပိုင်းတစ်ခုချင်းစီဟာ ဒီမိုကရက်တစ်အုပ်ချုပ်မှုပုံစံအတွက် လိုအပ်နေတဲ့ အခြေအနေတစ်ရပ်စီတော့ ဖြစ်နေမှာပါပဲ။

၂၀၀၄ ခုနှစ်မှာ ကုလသမဂ္ဂအထွေထွေညီလာခံက ဒီမိုကရေစီရဲ့ အရေးကြီးတဲ့ အစိတ်အပိုင်း ခုနစ်ရပ်ကို စီစဉ်ချပြထားတဲ့ ဆုံးဖြတ်ချက်တစ်ရပ်ကို သဘောတူလက်ခံခဲ့ပါတယ်။ အဲဒီအထဲမှာ ပါဝင်တာတွေက-

- အာဏာပါဝါခွဲဝေမှုနဲ့ ထိန်းညှိမှု
- တရားစီရင်ရေးလွတ်လပ်မှု
- နိုင်ငံရေးပါတီများနဲ့ အဖွဲ့အစည်းများ ဗဟုစနစ်
- တရားဥပဒေစိုးမိုးမှုကို လေးစားလိုက်နာမှု
- တာဝန်ခံမှုနဲ့ ပွင့်လင်းမြင်သာရှိမှု
- လွတ်လပ်ပြီး အမှီအခိုကင်းသော ဗဟုမီဒီယာစနစ်ရှိမှု
- လူ့အခွင့်အရေးနဲ့ နိုင်ငံရေးအခွင့်အရေးများကို လေးစားလိုက်နာမှု၊ ဥပမာ- လွတ်လပ်စွာ အသင်းအဖွဲ့ဖွဲ့ခွင့်၊ လွတ်လပ်စွာ ထုတ်ဖော်ခွင့်၊ ရွေးကောက်ပွဲမှာ ပါဝင်ခွင့်နဲ့ မဲထည့်ခွင့်တွေပဲ ဖြစ်ပါတယ်။

ဒီမိုကရေစီနိုင်ငံဆိုတာ စင်စစ် ဘယ်လို ပုံစံမျိုးဖြစ်သင့်တယ်ဆိုတာနဲ့ ပတ်သက်ပြီး အီဂျစ်၊ တူနီးရှားနဲ့ ဒီဒေသတွင်းက တခြားနိုင်ငံတွေမှာ ဖြစ်ပေါ်နေတဲ့ ဒီဘိတ်တွေကို အထောက်အပံ့ပေးနိုင်လိမ့်မယ်ဆိုတဲ့ မျှော်လင့်ချက်နဲ့ ဒီမှာ ပြောထားတဲ့ ဒီမိုကရေစီရဲ့ အစိတ်အပိုင်း ခုနစ်ရပ်နဲ့ သက်ဆိုင်နေတာတွေကို ဒီအစီရင်ခံစာမှာ စူးစမ်းရှာဖွေထားပါတယ်။ ကြားနေမဲပေးထားတဲ့ လစ်ဗျားနဲ့ အာရပ်စော်ဘွားများပြည်ထောင်စုက လွဲရင် အာရပ်နိုင်ငံတွေအကုန်လုံးက ကုလသမဂ္ဂအထွေထွေညီလာခံဆုံးဖြတ်ချက်ကို အတည်ပြုလက်ခံထားတာဟာလည်း မှတ်သားထိုက်ပါတယ်။ ဒါကြောင့် ဒေသတွင်းထဲက ဒီမိုကရေစီတက်ကြွလှုပ်ရှားသူတွေဟာ အရေးကြီးတဲ့ ဒီဒီမိုကရေစီအစိတ်အပိုင်းခုနစ်ရပ်ကို တုံ့ဆိုင်းမှုမရှိဘဲ ကိုးကားကြတာ ဖြစ်ပါတယ်။ အဲဒီအစိတ်အပိုင်းတွေကို နိုင်ငံတကာသဘောတူညီမှုမှတ်တမ်းမှတ်ရာများစွာထဲမှာလည်း လက်ခံထားတာ ဖြစ်ပါတယ်။ အဲဒီအစိတ်အပိုင်းတွေထဲမှာ တချို့က နိုင်ငံတကာဥပဒေကို ကိုယ်စားပြုပါတယ်။

နိုင်ငံရေးနောက်ခံ

အာရပ်နိုင်ငံတွေထဲမှာ လတ်တလော ဖြစ်ရပ်တွေက အီဂျစ်နဲ့ တူနီးရှားမှာ အများပြည်သူတွေ အုံကြွကြတာပါပဲ။ အဲဒီဖြစ်ရပ်တွေကပဲ ဒီအစီရင်ခံစာကို ရေးဖို့ အကြောင်းခံတွန်းအားတွေ ဖြစ်ပါတယ်။ မော်ရိုကိုကနေ ဘာရိန်းအထိမှာ ဆန့်ကျင်ဆန္ဒပြသူတွေဟာ ဒီမိုကရေစီပြုပြင်ပြောင်းလဲမှုတွေကို တောင်းဆိုနေကြပါတယ်။ တချို့နိုင်ငံတွေမှာတော့ ဒီတိုးတက်မှုတွေကနေ ဒီမိုကရေစီရဲ့ တကယ့် အဓိပ္ပာယ်ဟာ ဘာလဲဆိုတဲ့ မေးခွန်းနဲ့ ပတ်သက်တဲ့ ဒီဘိတ်တွေအထိ သွားနေကြပါပြီ။ တူနီးရှား၊ အီဂျစ်နဲ့ လစ်ဗျားနိုင်ငံတွေမှာ ဒီမိုကရက်တစ်အစိုးရတွေကို တည်ထောင်ဖို့ ကြိုးစားနေကြပြီဆိုတော့ အဲဒီနိုင်ငံတွေမှာ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲတဲ့သူတွေက ဘာတွေကို ဦးစားပေးရေးဆွဲကြလေမလဲ။

ဒီမိုကရေစီတည်ဆောက်ရေးဖြစ်စဉ်ကြီးထဲမှာ အရပ်သားလူ့အဖွဲ့အစည်းတွေကရော ဘာတွေကို ဘယ်လိုမျိုး ကူညီထောက်ပံ့ပေးကြလေမလဲ။ ဥမာ- စစ်မှန်တဲ့ ဒီမိုကရေစီရွေးကောက်ပွဲတွေကို ဖြစ်ပေါ်စေမယ့် အကောင်းဆုံး လိုအပ်တဲ့ ပြုပြင်ပြောင်းလဲမှုတွေက ဘာတွေဖြစ်နေလေမလဲ။

အထူးသဖြင့် ပညာရပ်အသိုင်းအဝန်းမှာ ဒီမိုကရေစီရဲ့ ဆိုလိုချက်နဲ့ ပတ်သက်ပြီး အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုချက်တွေ များစွာ ရှိနေပါတယ်။ ဒီအဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုချက်တွေဟာ ရှမ်းပီတာရဲ့ အနည်းဆုံး 'မဲထည့်ဖို့အတွက် ယှဉ်ပြိုင်ရတဲ့ ကြိုးစားမှု'¹ ကနေ ပိုမို ကျယ်ပြန့်တဲ့ အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုချက်တွေအထိ စီစဉ်ထားတာ ဖြစ်ပါတယ်။ ကျယ်ပြန့်တဲ့ အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုချက်ဆိုတဲ့အထဲမှာ ဥပမာ- ပါလီမန်၊ လွတ်လပ်တဲ့ တရားစီရင်ရေးတွေဖြစ်ကြတဲ့ အထူးအင်စတီကျူးရှင်းဆိုင်ရာစီမံဆောင်ရွက်မှု၊ နိုင်ငံရေးလွတ်လပ်မှုစသည်တို့ ပါဝင်နေကြပါတယ်။ ဒီမိုကရေစီရဲ့ အကျယ်ပြန့်ဆုံးအထိ ရောက်တဲ့ အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုချက်တွေထဲမှာ စီးပွားရေးအခွင့်အရေးဆိုတဲ့ အယူအဆတစ်ရပ်တောင်မှ ပါဝင်နေပါတယ်။²

ဒီမိုကရေစီရဲ့ အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုပုံဖွင့်ဆိုနည်းနဲ့ ပတ်သက်တဲ့ ပညာရပ်ပိုင်းက ဒီဘိတ်တွေကို ကျော်လွန်ပြီး ကြည့်လိုက်မယ်ဆိုရင် ဒီဒီမိုကရေစီဆိုတဲ့ ဝေါဟာရမှာ နိုင်ငံတကာက သဘောတူထားတဲ့ အချက်အလက်မှတ်တမ်းမှတ်ရာတွေ အများကြီး ပါဝင်နေတာကို အသိအမှတ်ပြုဖို့ အရေးကြီးပါတယ်။ အဲဒီနိုင်ငံတကာလို့ဆိုတဲ့ နေရာမှာ ကမ္ဘာ့ကုလသမဂ္ဂလို၊ အာဖရိကသမဂ္ဂလို၊ ဥပရောပလုံခြုံရေးနဲ့ ပူးပေါင်းဆောင်ရွက်ရေးအဖွဲ့အစည်း(OSCE)လို နိုင်ငံတကာအစိုးရအချင်းချင်းအဖွဲ့အစည်းများ၊ ဒေသတွင်းအစိုးရအချင်းချင်းအဖွဲ့အစည်းများကို ဆိုလိုပါတယ်။ အဲဒီနိုင်ငံတကာက သဘောတူထားတဲ့ အချက်အလက်မှတ်တမ်းမှတ်ရာတွေထဲက တချို့ကို အပျော့စားဥပဒေအနေနဲ့ သတ်မှတ်နိုင်ပြီး ကျန်နေတာတွေကတော့ ဥပဒေအရ တရားဝင်ချုပ်ဆိုထားတဲ့ သဘောတူစာချုပ်ကျင့်ဝတ်စည်းကမ်းတွေပါပဲ။ အားလုံးကို ခြုံပြီးပြောရရင်တော့ အဲဒါတွေအကုန်လုံးဟာ ဒီမိုကရေစီက ဖန်တီးပေးထားတဲ့ အရေးအကြီးဆုံးအချက်အလက်တွေနဲ့ သက်ဆိုင်တဲ့ နိုင်ငံတကာသဘောဆန္ဒကြီးထွားလာမှုတစ်ရပ်ကို ကိုယ်စားပြုနေတယ်ဆိုတာပါပဲ။

၂၀၀၄ ခုနှစ်မှာ ကုလသမဂ္ဂအထွေထွေညီလာခံကြီးက ဒီမိုကရေစီစနစ်ရဲ့ အရေးအကြီးဆုံးဆိုတဲ့ အဲဒီအစိတ်အပိုင်းတွေကို စီစဉ်ပြထားတဲ့ ဆုံးဖြတ်ချက်တစ်ရပ်(A/RES/59/201)ကို သဘောတူလက်ခံခဲ့ပါတယ်။³ အဲဒီကုလသမဂ္ဂဆုံးဖြတ်ချက်ကို နိုင်ငံပေါင်း ၁၇၂ နိုင်ငံက သဘောတူအတည်ပြုခဲ့ကြပါတယ်။ အဲဒီမှာ (လစ်ဗျားနဲ့ အာရပ်စော်ဘွားများပြည်ထောင်စုအပါအဝင်) နိုင်ငံ ၁၅ နိုင်ငံက မဲမပေးဘဲ ကြားနေခဲ့ပါတယ်။ အဲဒီကုလဆုံးဖြတ်ချက်ကို ကန့်ကွက်မဲပေးခဲ့တဲ့ နိုင်ငံ မရှိပါဘူး။⁴ ထို့ကြောင့်ပဲ ဒီမိုကရေစီရဲ့ အဓိပ္ပာယ်နဲ့ အဲဒီဒီမိုကရေစီက ဘယ်လို လုပ်ဆောင်ပေးတယ်ဆိုတာတွေနဲ့ ပတ်သက်လို့ နိုင်ငံတကာအများလက်ခံတဲ့ ဆုံးဖြတ်ချက်ကို ပေါင်းစည်းတာရော ကိုယ်စားပြုတာပါ နှစ်ခုလုံးကို ယင်းကုလဆုံးဖြတ်ချက်က ပြုလုပ်ပေးတာ ဖြစ်ပါတယ်။

အဲဒီကုလဆုံးဖြတ်ချက်ရဲ့ အပိုဒ် ၁ အရ ၎င်းအရေးအကြီးဆုံး အစိတ်အပိုင်းတွေထဲမှာ ပါဝင်တာတွေက-

...လူ့အခွင့်အရေးနဲ့ အခြေခံလွတ်လပ်ခွင့်များကို လေးစားလိုက်နာခြင်း၊ ကျန်တာတွေထဲမှာတော့ လွတ်လပ်စွာ အသင်းအဖွဲ့များ ဖွဲ့စည်းခွင့်၊ ငြိမ်းငြိမ်းချမ်းချမ်း လွတ်လပ်စွာ စုဝေးခွင့်၊ လွတ်လပ်စွာ သဘောထားအမြင်များကို ထုတ်ဖော်ခွင့်၊ အများပြည်သူကိစ္စရပ်များကို စီမံဆောင်ရွက်မှုတွင် ပါဝင်ခွင့်၊ လွှတ်တော်ကိုယ်စားလှယ်များကို လွတ်လပ်စွာ တိုက်ရိုက်ရွေးချယ်ခွင့်၊ ပြည်သူများရဲ့ဆန္ဒကို လွတ်လပ်စွာ ထုတ်ဖော်ခွင့်အာမခံပေးထားတဲ့ လျှို့ဝှက်မဲပေးစနစ်များဖြင့်သော်လည်းကောင်း၊ ကမ္ဘာက လက်ခံထားတဲ့ ညီတူညီမျှ မဲပေးခွင့်များဖြင့်သော်လည်းကောင်း အခါအားလျော်စွာ ပြုလုပ်တတ်တဲ့ စစ်မှန်ပြီး လွတ်လပ်တဲ့ ရွေးကောက်ပွဲတွေမှာ မဲပေးခွင့်နဲ့ အရွေးခံခွင့်၊ နိုင်ငံရေးပါတီများနဲ့ အဖွဲ့အစည်းများရဲ့ ဗဟုစနစ်၊ တရားဥပဒေကို လေးစားလိုက်နာခြင်း၊ အာဏာပါဝါခွဲဝေကျင့်သုံးခြင်း၊ တရားစီရင်မှုလွတ်လပ်ခြင်း၊ အများပြည်သူဆိုင်ရာစီမံခန့်ခွဲမှုများတွင် ပွင့်လင်းမြင်သာမှုရှိခြင်းနဲ့ တာဝန်ခံမှုရှိခြင်း၊ လွတ်လပ်ပြီး အမှီအခိုကင်းတဲ့ ဗဟုမီဒီယာစနစ်ရှိခြင်းတွေပဲ ဖြစ်ပါတယ်။

အရေးအကြီးဆုံး အချက်အလက်အစိတ်အပိုင်းတွေကို ရည်ညွှန်းကိုးကားပြီးတော့ ကုလသမဂ္ဂအဖွဲ့ဝင်နိုင်ငံတွေက ဒီမိုကရေစီရဲ့ အဓိက အစိတ်အပိုင်းတွေကို အကျဉ်းချုပ်ထားကြပါတယ်။ တစ်ချိန်တည်းမှာပဲ ဒီမိုကရေစီက ပြုလုပ်ပေးထားပြီး ဒီနေရာမှာ မပါဝင်တဲ့ အခြားအချက်အလက်အစိတ်အပိုင်းတွေကိုလည်း စူးစမ်းရှာဖွေနိုင်ခြေအနေနဲ့ အဲဒီအဓိကအစိတ်အပိုင်းတွေကပဲ ဖွင့်ချန်ပေးထားခဲ့ပါတယ်။ အဲဒါကြောင့်ပဲ ဒီမှာ ပြဆိုထားတဲ့ အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုချက်က အရှင်းလင်းအလွယ်ကူဆုံးဖြစ်အောင်တော့ ကြိုးစားမထားပါဘူး။ တကယ် ပြောရရင် ရည်ရွယ်ချက်ကိုက ဒီမိုကရက်တစ်ဖြစ်ဖို့ စဉ်းစားတဲ့ နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံအတွက် လိုအပ်တဲ့ သတ်မှတ်ချက်တွေ အခြေခံအဖြစ်ဆုံး အနည်းဆုံးဖြစ်ဖို့ပဲ အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုပြမှာ ဖြစ်ပါတယ်။

၂၀၀၄ ခုနှစ်၊ ကုလသမဂ္ဂအထွေထွေညီလာခံဆုံးဖြတ်ချက်က အလားတူစကားလုံးမျိုးဖြစ်တဲ့ ၂၀၀၃ ခုနှစ် ကုလသမဂ္ဂလူ့အခွင့်အရေးကော်မရှင်ဆုံးဖြတ်ချက်မှာ အခြေခံတည်ဆောက်ထားတာ^၅ ဖြစ်သလို ၂၀၀၄ ခုနှစ် ဒီမိုကရေစီရဲ့ အရေးအကြီးဆုံး အချက်အလက်အစိတ်အပိုင်းများအပေါ် အမြင်များစွာ ပါဝင်တဲ့ တရားဝင်ဥပဒေများဆက်စပ်ထားရာအခြားသော နိုင်ငံတကာသဘောတူစာချုပ်စာတမ်းများမှာလည်း အခြေခံတည်ဆောက်ထားတာ ဖြစ်ပါတယ်။ သဘောတူစာချုပ်စာတမ်းတွေထဲက ဥပမာ ထုတ်ပြရရင် နိုင်ငံသားအခွင့်အရေးများနဲ့ နိုင်ငံရေးအခွင့်အရေးများအတွက် နိုင်ငံတကာတရားဝင်သဘောတူညီမှု (ICCPR)ပဲ ဖြစ်ပါတယ်။^၆ အိုင်စီစီပီအာနဲ့ အတူ ၂၀၀၄ ခုနှစ် ကုလသမဂ္ဂအထွေထွေညီလာခံဆုံးဖြတ်ချက်တွေကြောင့် ဒီအစီရင်ခံစာစာတမ်းအတွက် ရည်ညွှန်းရမယ့်အခြေခံမူဘောင်တစ်ရပ်ကို ရရှိလာပါတယ်။ ဒီအစီရင်ခံစာစာတမ်းက ဒီစာတမ်းမှာ ဖော်ပြထားတဲ့ ဒီမိုကရေစီအဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုချက်ထဲက အစိတ်အပိုင်းအမျိုးမျိုးကို အသေးစိတ် ခွဲခြမ်းစိတ်ဖြာပြထားပါတယ်။ ကမ္ဘာတစ်ဝန်းက

အလေ့အကျင့်ကောင်းဖြစ်တဲ့ တရားဝင်ဥပဒေကျင့်ထုံးဖော်ဆောင်မှုဖြစ်စဉ်တစ်ရပ်ကို ကိုယ်စားပြုတဲ့ ဒေသတွင်းက သဘောတူညီမှုတွေနဲ့ သက်ဆိုင်တဲ့ ရည်ညွှန်းချက်တွေကိုလည်း အခါအားလျော်စွာ ဖော်ပြသွားပါမယ်။

စာတမ်းစစ်ခြင်းပဲ ပြောရရင်တော့ ကုလသမဂ္ဂဆုံးဖြတ်ချက်မှာ ဒီမိုကရေစီရဲ့ ခြားနားတဲ့ အမြင်နှစ်ရပ်ကို ဖော်ပြထားတာဟာ မှတ်သားထားသင့်ပါတယ်။ တစ်ခါတစ်ရံမှာ ပထမအမြင်ကို 'ဒေါင်လိုက်တာဝန်ခံမှု'လို့ ရည်ညွှန်းတတ်ပါတယ်။ ဒီအမြင်က ပြည်သူတွေနဲ့ နိုင်ငံတော် တစ်ခုအပေါ်တစ်ခု ဘယ်လို အပြန်အလှန် ဆက်နွယ်သက်ရောက်မှုတွေ ရှိနေသလဲဆိုတာနဲ့ ဆက်စပ်ထားပါတယ်။ ဒီအမြင်ဟာ လူ့အခွင့်အရေးရဲ့ နယ်ပယ်ဖြစ်ပြီး ၎င်းကို အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာလူ့အခွင့်အရေးကြေညာချက်အပေါ် ထင်ဟပ်ချုပ်ဆိုထားတဲ့ သဘောတူစာချုပ်တွေနဲ့ စီမံဆောင်ရွက်ထားတာဖြစ်ပါတယ်။⁷ ဒီမိုကရက်တစ်လူ့အဖွဲ့အစည်းအတွက် ဦးစားပေးလိုအပ်ချက်က လူ့အခွင့်အရေးတွေကို ကာကွယ်ခြင်း၊ တိုးတက်အောင်လုပ်ခြင်းတွေပဲ ဖြစ်ပါတယ်။ ယင်းကို ကုလသမဂ္ဂဆုံးဖြတ်ချက်ကလည်း အလေးထားဖော်ပြနေပါတယ်။ ဒီမိုကရေစီရဲ့ အဲဒီနယ်ပယ်ကို စာအုပ်စာတမ်းများစွာမှာ သေသေချာချာ စူးစမ်းထားတွေ ရှိနေသလို ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့် မှတ်တမ်းတင်ထားတာတွေလည်း ရှိနေပါတယ်။ ဒါကြောင့်ပဲ ဒီအစီရင်ခံစာမှာတော့ အဲဒါကို အသေးစိတ် စစ်တမ်းထုတ်မပြတော့ပါဘူး။

ဒီမိုကရေစီရဲ့ ဒုတိယအမြင်ကိုတော့ ၂၀၀၄ ခုနှစ် ကုလသမဂ္ဂဆုံးဖြတ်ချက်မှာ သတ်မှတ်ဖော်ပြထားပါတယ်။ တစ်ခါတစ်ရံမှာ အဲဒီဒုတိယအမြင်ကို 'အလျားလိုက်တာဝန်ခံမှု'လို့ ခေါ်တတ်ကြတယ်။ ဒီအမြင်က နိုင်ငံတော်ရဲ့ အင်စတီကျူးရှင်းတွေ တစ်ခုနဲ့တစ်ခု အပြန်အလှန် အကျိုးသက်ရောက်ပုံ၊ အဆုံးစွန်အားဖြင့် အဲဒီအင်စတီကျူးရှင်းတွေကို တည်ဆောက်ထားပုံ၊ စုစည်းပေါင်းစပ်ထားပုံတွေနဲ့ ဆက်စပ်နေပါတယ်။ အစိုးရရဲ့ အပိုင်းသုံးပိုင်းကို အဖွဲ့အစည်းဆိုတဲ့အရာအဖြစ်နဲ့ ဘယ်လိုများ တည်ဆောက်ထားကြသလဲ။ ပြီးတော့ အဲဒီအပိုင်းသုံးပိုင်းက လုပ်ငန်းဆောင်တာတွေကို ဘယ်လို လည်ပတ်ဆောင်ရွက်နေကြသလဲ။ အစိုးရရဲ့ အုပ်ချုပ်ရေးအပိုင်းက ဥပဒေပြုရေးအပိုင်းနဲ့ ဘယ်လို ဆက်နွယ်နေကြသလဲ။ တရားစီရင်ရေးနဲ့ အုပ်ချုပ်ရေးအပိုင်းတွေကြားမှာ ဘယ်လိုဆက်နွယ်မှုမျိုးတွေက လည်ပတ်လုပ်ဆောင်နေကြသလဲ။ အဲဒီအစိုးရအာဏာပါဝါရဲ့ အပိုင်းသုံးပိုင်းနဲ့ လူ့အခွင့်အရေးကော်မရှင်လို၊ ရွေးကောက်ပွဲစနစ်ခွဲမှုကော်မတီလို၊ ဘတ်ဂျက်ငွေကြေးကြီးကြပ်ရေးအေဂျင်စီတွေလို အမှီအခိုကင်းကင်းနဲ့ လွတ်လပ်တဲ့ အစိုးရရဲ့ အင်စတီကျူးရှင်းတွေက ဘယ်လိုမျိုး ဆက်နွယ်နေကြသလဲ။ ဒါနဲ့ ပတ်သက်ပြီး စူးစမ်းဝေဖန်စရာတွေ ဆက်လုပ်ရဦးမှာမို့ ဒီအစီရင်ခံစာမှာ ဦးစားပေးအလေးထားတာကတော့ ဒီမိုကရေစီရဲ့ အဲဒီဒုတိယအမြင်ပဲဖြစ်ပါတယ်။

တည်ရှိနေတဲ့ ဒီမိုကရေစီစနစ်တွေမှာ အင်စတီကျူးရှင်းဆိုင်ရာစီမံဆောင်ရွက်မှုတွေကို ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့် လက်ခံထားတာ ဖြစ်ပါတယ်။ ဒီနေရာမှာ အင်စတီကျူးရှင်းဆိုင်ရာစီမံဆောင်ရွက်မှုတွေဆိုတာက

သမ္မတရွေးကောက်ပွဲစနစ်၊ ပါလီမန်ရွေးကောက်ပွဲစနစ်၊ (သို့မဟုတ် အဲဒီစနစ်နှစ်မျိုးရောထားတဲ့ စနစ်)၊ သမ္မတစနစ်၊ စည်းမျဉ်းခံဘုရင်စနစ်များ၊ နိုင်ငံတော်ရဲ့ အုပ်ချုပ်မှုအကြီးအကဲထားရှိမှုစနစ်၊ နိုင်ငံတော်ရဲ့ အုပ်ချုပ်မှုအကြီးအကဲထားတဲ့စနစ်၊ ဥပဒေပြုလွှတ်တော်တစ်ရပ်တည်းထားသောစနစ်၊ ဥပဒေပြုလွှတ်တော်နှစ်ရပ်ထားသောစနစ်၊ ဗဟိုဦးစီးစနစ်ကျင့်သုံးသော အစိုးရစနစ်၊ ဗဟိုဦးစီးစနစ်မကျင့်သုံးသော အစိုးရစနစ်၊ ဖက်ဒရယ်စနစ်ကျင့်သုံးသောနိုင်ငံ၊ ဖက်ဒရယ်စနစ်မကျင့်သုံးသောနိုင်ငံ၊ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲကျင့်သုံးသောစနစ်၊ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲကျင့်သုံးမှုမရှိသောစနစ်စတာတွေပဲ ဖြစ်ပါတယ်။ အကျိုးဆက်အနေနဲ့က ဒီမိုကရေစီဆိုတဲ့ ဝေါဟာရကို ဘယ်လိုမျိုး အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုသတ်မှတ်ကြမလဲဆိုတာနဲ့ ပတ်သက်ပြီးတော့ သဘောတူညီမှုတစ်ခုကို ထိန်းထားနိုင်ပြီး စုစည်းညီညွတ်တဲ့ အယူအဆတစ်ရပ်လိုမျိုးနဲ့ 'ဒီမိုကရေစီ'ဆိုတဲ့ ဝေါဟာရကို ပြောကြဆိုကြဖို့ကတော့ မဖြစ်နိုင်ဘူးလို့ပဲ တွေးထင်စရာဖြစ်လာတာပါပဲ။ သေချာတာကတော့ ဒီမိုကရေစီနဲ့ ပတ်သက်တဲ့ မိုဒယ်လ်ဟာ တစ်ခုတည်းမဟုတ်ပါဘူး။ ပြောရရင် ဖြစ်နိုင်ခြေရှိတဲ့ နိုင်ငံရေးစနစ်သက်တံ့ရောင်စဉ်ကြီးတစ်ခုလို ဒီမိုကရေစီရဲ့ မတူကွဲပြားတဲ့ ပုံစံတွေဟာ အများကြီးပဲ ပျံ့နှံ့သွားတာဖြစ်ပါတယ်။ သို့သော် တစ်ချိန်တည်းမှာပဲ ဒီမှာပြောစရာရှိနေတာက ဒီမိုကရေစီဆိုတာဟာ အစိုးရကပဲ တစ်ခုမကျန် အကုန်လုံး သွားရတဲ့ ပုံစံမျိုးလို့လည်း အကြံပြုနေတာ မဟုတ်ပါဘူး။ အဲဒါကတော့ လုံးဝကို မဟုတ်ပါဘူး။

ပြီးခဲ့တဲ့ ဆယ်စုနှစ်တွေကာလပတ်လုံး အာရပ်ကမ္ဘာမှာ တစ်ဦးတစ်ယောက်ကနေ အကြွင်းမဲ့အာဏာကျင့်သုံးတဲ့ အစိုးရစနစ်တွေပဲ ရှိခဲ့တာပါ။ ဒါဟာ တကယ် နိုင်ငံရေးအရှိတရားတွေလည်း ဖြစ်ပါတယ်။ ဒါတွေထက် ဘာမှ မပိုခဲ့ပါဘူး။ ဒီလိုပြောလိုက်တဲ့အတွက် ဒီအစိုးရတွေက ဥပမာ- ရွေးကောက်ပွဲကို ထိန်းချုပ်တာ၊ ရွေးကောက်ပွဲနယ်မြေပိုင်းခြားမှုကို ထိန်းချုပ်တာတွေ လုပ်ပြီးတော့ သူတို့ရဲ့ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွေကို သူတို့ကိုယ်တိုင် ချိုးဖောက်နေကြတာတွေလည်း မဟုတ်ပါဘူး။ တကယ်တော့ စာရွက်ပေါ်မှာ ရေးထားတဲ့ သူတို့ရဲ့ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာစိစဉ်ထားမှုတွေကိုက ဒီမိုကရေစီမဆန်တာ၊ ဒီမိုကရက်တစ်မဖြစ်တာပဲ ဖြစ်ပါတယ်။ ဥပမာအနေနဲ့ ပြောရရင် ဆီးရီးယားနိုင်ငံက ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေမှာ အစိုးရရဲ့ အာဏာသုံးရပ်စလုံးကို သမ္မတအဖွဲ့ ကိုပဲ စုစည်းအပ်နှင်းထားတာ တွေ့ရပါတယ်။ ဒါကြောင့် ဒီနိုင်ငံမှာ အာဏာခွဲဝေမှုနဲ့ အာဏာထိန်းညှိမှုတွေကို ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေက ခွင့်ပြုထားပါဘူး။ အီဂျစ်နိုင်ငံမှာတော့ သမ္မတရွေးကောက်ပွဲတွေကို ဝင်ရောက်ယှဉ်ပြိုင်ဖို့အတွက် ညီတူမျှတူ အခွင့်အရေးတွေ ပေးထားပါဘူး။ ဂျော်ဒန်နိုင်ငံမှာဆိုရင် ဘုရင်က ပါလီမန်ကို သူ့ဆန္ဒအတိုင်း ရပ်ဆိုင်းနိုင်တယ်။ ပြီးတော့ လစ်ဗျားနိုင်ငံမှာက ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ မရှိဘူး။ ဒါမှမဟုတ် စတင်လုပ်ဆောင်ဖို့အတွက်ကို တရားဥပဒေစိုးမိုးမှုက မရှိပြန်ပါဘူး။

များသောအားဖြင့်တော့ အာရပ်နိုင်ငံတွေမှာ အင်စတီကျူးရှင်းအရ တည်ဆောက်ထားတဲ့ ဒီမိုကရေစီက အဆင့်သုံးဆင့်မှာ ကင်းမဲ့နေတာကို တွေ့ရတယ်။

- အစိုးရနဲ့ သက်ဆိုင်တဲ့ အင်စတီကျူးရှင်းများစွာဟာ ရွေးကောက်ပွဲတွေနဲ့ ပတ်သက်ပြီး တာဝန်ခံမှုမရှိကြဘူး။ အထင်ရှားအသိသာဆုံး ပြောရရင် အာရပ်အုပ်စိုးသူ၊ ဘုရင်တွေဟာ နိုင်ငံရေးအာဏာအစစ်အမှန်ကို ရယူပိုင်ဆိုင်ထားကြပါတယ်။ ဒါပေမယ့် သူတို့ဟာ ရွေးချယ်တင်မြှောက်ခံထားရတာတော့ မဟုတ်ပါဘူး။ ဒါထက်ပိုပြောရရင် စစ်တပ်တွေလို အဓိကအင်စတီကျူးရှင်းတွေကို ရွေးချယ်တင်မြှောက်ထားတဲ့ အင်စတီကျူးရှင်းတွေက တာဝန်ခံမှု မရှိတာပါပဲ။ များသောအားဖြင့်ဆိုရင် အာရပ်နိုင်ငံတွေမှာ စစ်တပ်တွေဟာ ပါလီမန်ကို အစီရင်ခံတာမျိုး မရှိတတ်ကြပါဘူး။ ဒါအပြင် အဲဒီစစ်တပ်တွေဟာ စစ်တပ်ဘတ်ဂျက်နဲ့ ဘတ်ဂျက်သုံးစွဲမှုတွေကို သုံးသပ်စစ်ဆေးနိုင်မယ့် အခွင့်အလမ်းမျိုးနဲ့ ပတ်သက်ပြီး ပါလီမန်ကို ကမ်းလှမ်းတာမျိုးတွေလည်း မလုပ်တတ်ကြပြန်ပါဘူး။
- အထူးသဖြင့် ပြောရရင်တော့ ပါလီမန်တွေဟာ ရွေးချယ်တင်မြှောက်ထားတဲ့ အင်စတီကျူးရှင်းတွေပါပဲ။ ဒါပေမယ့် အဲဒီအင်စတီကျူးရှင်းတွေဟာ အာဏာပါဝါအစစ်အမှန်ကို ပိုင်ဆိုင်သုံးစွဲနိုင်မှု မရှိကြပါဘူး။ အာရပ်နိုင်ငံတွေမှာ ပါလီမန်တွေဟာ အပေါ်ယံဟန်ပြ လုပ်ပေးရတာထက် ဘာမှ သိပ် မပိုလှဘူး။ အဲဒီပါလီမန်တွေဟာ မဲဆန္ဒရှင်တွေရဲ့ အလိုဆန္ဒထက် အုပ်ချုပ်သူ၊ အာဏာပါဝါရှိသူရဲ့ နောက်ကိုပဲ လိုက်ပြီး လုပ်ပေးရတတ်ကြပါတယ်။
- ရွေးကောက်ပွဲလိမ်လည်မှုနဲ့ အစစ်အမှန် ယှဉ်ပြိုင်ရတဲ့ ရွေးကောက်ပွဲများ မရှိမှုတွေကြောင့် ရွေးကောက်ပွဲဆိုင်ရာတာဝန်ခံမှုကလည်း အားနည်းလာပါတယ်။

အီဂျစ်နိုင်ငံ၊ တူနီးရှားနိုင်ငံ၊ လစ်ဗျားနဲ့ တခြားနိုင်ငံတွေမှာ ဒီမိုကရက်တစ်နိုင်ငံတည်ဆောက်နေခြင်းကိုက လက်ရှိစိန်ခေါ်မှုပါပဲ။ နိုင်ငံတကာအများလက်ခံထားတဲ့ဆုံးဖြတ်ချက်များအရ ဒီမိုကရေစီကို အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုထားတဲ့ အဓိကအချက်အလက်အစိတ်အပိုင်းတွေကို မီးမောင်းထိုးပြရင်း အဲဒီဒီမိုကရက်တစ်နိုင်ငံတည်ဆောက်ခြင်းဖြစ်စဉ်ကို အကူအညီအထောက်အပံ့ဖြစ်စေဖို့အတွက် ဒီအစီရင်ခံစာစာတမ်းက ကြိုးစားထားပါတယ်။ အဲဒါကြောင့် ဒီအစီရင်ခံစာစာတမ်းဟာ အာရပ်ဒေသကြီးတစ်ခုလုံးကို ဖော်ပြပြောဆိုဖို့ လိုအပ်နေပါတယ်။

ဒီမိုကရေစီ၏ အဓိကအချက်အလက်အစိတ်အပိုင်းများ

၀၁. အာဏာပါဝါခွဲဝေမှုနဲ့ ထိန်းညှိမှု

အာဏာပါဝါခွဲဝေမှုနဲ့ အာဏာပါဝါထိန်းညှိမှုဆိုတဲ့ ဝေါဟာရတွေရဲ့ ဆိုလိုတဲ့ အဓိပ္ပာယ်က ဥပဒေပြုရေး၊ အုပ်ချုပ်ရေး၊ တရားစီရင်ရေးဆိုတဲ့ ဒီမိုကရက်တစ်အစိုးရတွေမှာ ရှိနေရမယ့် အာဏာပါဝါအပိုင်းသုံးပိုင်းဟာ သူ့အပိုင်းနဲ့သူ ပျံ့နှံ့တည်ရှိနေရမယ်၊ တစ်နေရာတည်းမှာ သွားပြီး စုပုံမနေရဘူးလို့ ဆိုလိုပါတယ်။ ဒါမှသာ သက်ဆိုင်ရာအပိုင်းလိုက် လုပ်ဆောင်ရတဲ့ လုပ်ငန်းဆောင်တာတွေကို လွတ်လွတ်လပ်လပ် လုပ်ဆောင်နိုင်ကြမှာ ဖြစ်ပါတယ်လို့ ဆိုလိုတယ်။ အာဏာပါဝါကို ခွဲဝေခြင်း၊ ထိန်းညှိခြင်းတွေဟာ

အဓိကအခြေခံမူနှစ်ရပ်အပေါ်မှာ တည်နေတတ်ပါတယ်။ ပထမအခြေခံမူအနေနဲ့ ပြောရရင် အစိုးရနဲ့ သက်ဆိုင်နေတဲ့ အာဏာပါဝါအပိုင်းသုံးပိုင်းရဲ့ စွမ်းဆောင်နိုင်မှုတွေကို ရှင်းရှင်းလင်းလင်း နယ်ပယ်ကန့်သတ်သတ်မှတ်ထားရမယ်။ ရှင်းရှင်းလင်းလင်း အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုထားရပါမယ်။ ဒုတိယအခြေခံမူအရဆိုရင် အစိုးရရဲ့ အာဏာပါဝါအပိုင်းသုံးပိုင်းစလုံးကို တရားဥပဒေစိုးမိုးမှုက သတ်မှတ်ပြဋ္ဌာန်းပေးထားရမယ် (အောက်အခန်း ၄ မှာလည်း ကြည့်ပါ။)။

အာဏာပါဝါတွေကို ခွဲဝေမှုနဲ့ ထိန်းညှိမှုဆိုတဲ့ စိတ်ကူးအယူအဆဟာ ဖိနှိပ်ချုပ်ချယ်တဲ့ အစိုးရကို တားဆီးကာကွယ်ဖို့ဆိုတဲ့ သမိုင်းအဆက်အစပ်အထိုင်ကနေ ပေါ်ထွက်လာတာ ဖြစ်ပါတယ်။^၈ ဒီစိတ်ကူးအယူအဆက အိုင်စီစီပီအာလို လက်ရှိလူ့အခွင့်အရေးစာချုပ်စာတမ်းတွေနဲ့ လက်တီမာဟောကိစ်အခြေခံမူ(Latimer House Principles)တွေလို တခြားအရင်းအမြစ်တွေအပေါ်မှာ ထင်ဟပ်မှုတွေ ရှိနေပါတယ်။^၉ အာဏာပါဝါခွဲဝေမှုကို တရားစီရင်ရေးအပိုင်းနဲ့အညီ အရှင်းလင်းဆုံး အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုသတ်မှတ်ရပါတယ်။ အဲဒီတရားစီရင်ရေးအပိုင်းဟာ တခြားအပိုင်းတွေဖြစ်တဲ့ ဥပဒေပြုရေးနဲ့ အုပ်ချုပ်ရေးအပိုင်းတွေကနေ အမှီအခိုကင်းကင်းနဲ့ လွတ်လပ်နေရပါမယ် (အောက်အခန်း ၂ တွင် ကြည့်ပါ။)။ ဆန့်ကျင်ဘက်အနေနဲ့ ပြောရရင်တော့ အုပ်ချုပ်ရေးအာဏာအပိုင်းနဲ့ ဥပဒေပြုရေးအာဏာအပိုင်းတွေအကြားက ခြားနားချက်အရ အာဏာပါဝါခွဲဝေမှုဆိုတာဟာ ပိုပြီးတော့ ရှုပ်ထွေးမှုတွေ ရှိနေပါသေးတယ်။

အုပ်ချုပ်ရေးနှင့် ဥပဒေပြုရေးတို့၏ ဆက်နွယ်မှု

အများအားဖြင့်တော့ တရားစီရင်ရေးလွတ်လပ်မှုဆိုတဲ့ စိတ်ကူးအယူအဆကို လက်ခံထားကြပါတယ်။ တကယ်လို့ အဲဒီတရားစီရင်ရေးလွတ်လပ်မှုဆိုတဲ့ စိတ်ကူးအယူအဆကို လေးစားလိုက်နာမှုမရှိဘူးဆိုရင်တော့ အုပ်ချုပ်ရေးအာဏာပါဝါနဲ့ ဥပဒေပြုရေးအာဏာပါဝါအကြားမှာ တည်ရှိနေတဲ့ ဆက်နွယ်မှုက ညီညွတ်စုစည်းမှု လျော့နည်းသွားတတ်ပါတယ်။ အစိုးရရဲ့ ဒီအုပ်ချုပ်ရေးနဲ့ တရားစီရင်ရေးအပိုင်းနှစ်ပိုင်းအကြားမှာ တည်ရှိနေတဲ့ အာဏာပါဝါခွဲဝေမှုနဲ့ ထိန်းညှိမှုတွေဟာ သူ့နေရာနဲ့သူ တည်ဆောက်ထားတဲ့ နိုင်ငံရေးစနစ်တွေအပေါ်မှာလည်း တည်မှီနေပါတယ်။

အမေရိကန်ပြည်ထောင်စုလို သမ္မတရွေးကောက်ပွဲနဲ့ သွားတဲ့ စနစ်တွေမှာတော့ တခြားနိုင်ငံရေးစနစ်တွေထက် စာရင် တရားစီရင်ရေးအာဏာနဲ့ အုပ်ချုပ်ရေးအာဏာ ခွဲဝေမှုက ပိုပြီး ရှင်းရှင်းလင်းလင်း ရှိနေပါတယ်။ ပြည်သူတွေက တိုက်ရိုက်ရွေးချယ်ထားတဲ့ သမ္မတတွေဟာ ဥပဒေပြုလွှတ်တော်ရဲ့ အယုံအကြည်ရှိမှုအပေါ်မှာ တည်မှီနေစရာမလိုပါဘူး။ အဲဒီသမ္မတတွေရဲ့ တာဝန်ထမ်းဆောင်ရတဲ့ သက်တမ်းကာလကလည်းပဲ ဒီဥပဒေပြုလွှတ်တော်တွေရဲ့ သက်တမ်းနဲ့မဆိုင်ဘဲ သီးခြားတည်ရှိနေကြပါတယ်။ ပြီးတော့ အဲဒီသမ္မတတွေဟာ သူတို့ရဲ့ အစိုးရအဖွဲ့ကက်ဘိနက်ကိုလည်းပဲ သူတို့ကိုယ်တိုင် ခန့်အပ်၊ သူတို့ကိုယ်တိုင် ညွှန်ကြားနိုင်ကြပါတယ်။ ပြင်သစ်နဲ့ ပေါ်တူဂီတို့လို ဆီမီးသမ္မတရွေးကောက်ပွဲနဲ့ သွားတဲ့ စနစ်တွေမှာတော့ အစိုးရက တိုက်ရိုက်ရွေးချယ်ထားတဲ့ သမ္မတကိုရော ဥပဒေပြုလွှတ်တော်ကိုပါ နှစ်ခုစလုံးကို တာဝန်ခံရပါတယ်။

သမ္မတရွေးကောက်ပွဲနဲ့ သွားတဲ့ စနစ်နဲ့ ဆန့်ကျင်ဘက်ဖြစ်တဲ့ ပါလီမန်နဲ့ သွားတဲ့ စနစ်ကို ပြောကြည့်ပါမယ်။ အုပ်ချုပ်ရေးအပါအဝင် အစိုးရကို ပါလီမန်မှာ အများစုက ခန့်အပ်တာမို့ ပါလီမန်စနစ်မှာ အာဏာခွဲဝေမှုက ထင်ရှားမှုအားနည်းပါတယ်။ အဲဒီတော့ အကျိုးဆက်အနေနဲ့ အုပ်ချုပ်ရေးအပိုင်းဟာ ပါလီမန်ရဲ့ အတည်ပြုပေးမှုအပေါ်မှာ တည်မှီနေပါတယ်။ ဝန်ကြီးချုပ်ဟာ အုပ်ချုပ်ဖို့အတွက်ဆိုရင် ပါလီမန်ရဲ့ ထောက်ခံမှုကို လိုအပ်ပါတယ်။ ဒီလိုထောက်ခံမှုမရှိဘူးဆိုရင်တော့ ဝန်ကြီးချုပ်ကို အယုံအကြည်မရှိမဲနဲ့ ဖယ်ရှားနိုင်ပါတယ်။¹⁰

ပါလီမန်စနစ်

မဲဆန္ဒရှင်ပြည်သူ

ပါလီမန်/ ဥပဒေပြုလွှတ်တော်

အစိုးရ/ အုပ်ချုပ်ရေး

သမ္မတစနစ်

မဲဆန္ဒရှင်ပြည်သူ

ပါလီမန်/ ဥပဒေပြုလွှတ်တော်_ သမ္မတ/ အုပ်ချုပ်ရေး

ဒီမိုကရေစီရဲ့ အဓိကအချက်အလက်အစိတ်အပိုင်းတွေအပေါ်မှာ နိုင်ငံတကာအများလက်ခံထားတဲ့ဆုံးဖြတ်ချက်အမြင်ကနေ ကြည့်ရင် အဓိကပြဿနာက နိုင်ငံရေးစနစ်အမျိုးအစား၊ သို့မဟုတ် အစိုးရပုံစံတွေ မဟုတ်ပါဘူး။ သမ္မတစနစ်ရော ပါလီမန်စနစ်တွေပါ တန်းတူထားပြီး လက်ခံလို့ ရနိုင်ပါတယ်။¹¹ အဲဒီတော့ အတိအကျပြောရရင် တကယ့်ပြဿနာက ရွေးချယ်ထားတဲ့ ဥပဒေပြုအမတ်တွေမှာ လုံလောက်တဲ့ အာဏာပါဝါ ရှိရဲ့လားလို့ မေးရမှာ ဖြစ်ပါတယ်။ ရွေးချယ်တင်မြှောက်ခံထားရတဲ့ လွှတ်တော်ကိုယ်စားလှယ်တွေမှာ အာဏာပါဝါကို အသုံးပြုဖို့ လိုအပ်နေတဲ့ အစွမ်းအစအရည်အသွေးတွေ တကယ်ရော ရှိနေကြရဲ့လားလို့ မေးရမှာပါ။ အဲဒီလွှတ်တော်ကိုယ်စားလှယ်တွေဟာ အစိုးရကိုရော တာဝန်ခံနိုင်ကြရဲ့လား။ ပါလီမန်ကရော ဥပဒေပြုအခန်းကဏ္ဍကို စွမ်းဆောင်နိုင်ကြရဲ့လား။ ဒါတွေက ထင်ရှားတဲ့ ပြဿနာတွေပါ။

ဒီမှာ ပြောခဲ့တဲ့ အဓိပ္ပာယ်တွေအရ အာဏာခွဲဝေမှု၊ ထိန်းညှိမှုတွေကို အုပ်ချုပ်ရေးနဲ့ ဥပဒေပြုရေးဆက်နွှယ်မှုအဆက်အစပ်အထိုင်အတွင်းထဲကနေ နားလည်ထားရမှာ ဖြစ်ပါတယ်။ ဆိုလိုတာကတော့ ဘယ်လိုပဲ နိုင်ငံရေးစနစ်တွေ ရှိနေပါစေ၊ အုပ်ချုပ်မှုမှာ အဓိပ္ပာယ်ရှိရှိနဲ့ အပြည့်အဝ အမှီအခိုကင်းတဲ့ အခန်းကဏ္ဍမျိုးကို ဆောင်ရွက်နိုင်မယ့် စွမ်းဆောင်ရည်တွေ အစိုးရရဲ့ အာဏာသုံးရပ်ထဲက

တစ်ရပ်ချင်းဆီမှာ အသီးသီး ရှိနေရပါမယ်။ အဲဒီလိုတစ်ပိုင်းချင်းဆီကို သတ်မှတ်ပြဋ္ဌာန်းထားတဲ့ စံနှုန်းတစ်ရပ်ကို အာဏာခွဲဝေမှု၊ ထိန်းညှိမှုတွေက အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုပေးတာ ဖြစ်ပါတယ်။

အာရပ်နိုင်ငံတွေမှာ ဥပဒေပြုလွှတ်တော်အများစုကို အုပ်ချုပ်ရေးအာဏာပိုင်းက လွှမ်းမိုးကြီးစိုးထားပါတယ်။ အဲဒီအတွက် ပါလီမန်တွေနဲ့ ပါလီမန်ရွေးကောက်ပွဲတွေရဲ့ ဆက်စပ်မှုက အားနည်းသွားပါတော့တယ်။ အဓိပ္ပာယ်ရှိတဲ့ အခန်းကဏ္ဍကို ဆောင်ရွက်ရမယ့် ပါလီမန်တွေအတွက် လိုအပ်နေတာကတော့ ရွေးကောက်ပွဲဝင်ခွင့်၊ မဲထည့်ခွင့်တွေကို လက်တွေ့ကျကျ ရရှိနေဖို့ပါပဲ။ အဲဒါကို အိုင်စီစီပီအာ အပိုဒ် ၂၅ မှာ ထည့်သွင်းဖော်ပြထားပါတယ်။ ကုလသမဂ္ဂလူ့အခွင့်အရေးကော်မတီ အထွေထွေသုံးသပ်ချက် ၂၅ ထဲက အပိုဒ်ခွဲ ၇ မှာ သတ်မှတ်ပြထားတဲ့အတိုင်း “ ဘယ်နေရာမှာမဆို နိုင်ငံသားတိုင်းဟာ လွှတ်တော်ကိုယ်စားလှယ်တွေကို လွတ်လွတ်လပ်လပ် ရွေးချယ်ရတဲ့ အများပြည်သူအရေးကိစ္စတွေကို စီမံဆောင်ရွက်မှုတွေမှာ ပါဝင်ဆောင်ရွက်ရမယ်။ ၎င်းလွှတ်တော်ကိုယ်စားလှယ်တွေဟာ စင်စစ်အားဖြင့် အစိုးရအာဏာကို ကျင့်သုံးရမယ်။ ပြီးလျှင် ယင်းလွှတ်တော်ကိုယ်စားလှယ်တွေဟာ အုပ်ချုပ်ရေးအာဏာအတွက် ရွေးကောက်ပွဲဖြစ်စဉ်တွေကို ပြုလုပ်ပေးပြီး တာဝန်ခံရမယ်လို့ အပိုဒ် ၂၅ မှာ သွယ်ဝိုက်ဖော်ပြထားပါတယ်”။¹²

တရားဝင်မှုအနည်းငယ်ပဲ ရှိနေတဲ့ ပါလီမန်တွေနဲ့ တရားဝင်မှုမရှိတဲ့ ပါလီမန်တွေကတော့ အိုင်စီစီပီအာ အပိုဒ် ၂၅ ပါ သတ်မှတ်ပြဋ္ဌာန်းချက်ကို မနှစ်သက်တတ်ကြပါဘူး။ ဒါကို ကုလသမဂ္ဂလူ့အခွင့်အရေးကော်မတီက အလေးထားဖော်ပြပါတယ်။ ဒါအပြင် ယင်းကော်မတီက နိုင်ငံတွေကို လေ့လာထားတဲ့ အစီရင်ခံစာတွေအပေါ်မှာ စောင့်ကြည့်လေ့လာမှုတွေကို အမျိုးမျိုးသုံးသပ်ပြီးတော့ ခိုင်မာတဲ့ နည်းလမ်းသုံးမျိုးနဲ့ အဲဒီမနှစ်သက်မှုအမြင်ကို ရှင်းလင်းပြထားတာ ဖြစ်ပါတယ်။¹³

- အစိုးရ၏ အုပ်ချုပ်ရေးအပိုင်းတွင် အာဏာပါဝါများ အလွန်အကျွံ စုပုံမနေခြင်း

အုပ်ချုပ်ရေးအပိုင်းမှာ အာဏာပါဝါတွေ အလွန်အကျွံ စုပုံမနေခြင်းဟာ နိုင်ငံများစွာမှာ ရှိနေတဲ့ ဒီမိုကရက်တစ်အုပ်ချုပ်မှုအတွက် သိသာထင်ရှားတဲ့ စိုးရိမ်ပူပန်မှုတစ်ခုပဲ ဖြစ်ပါတယ်။ တကယ်လို့ နိုင်ငံတော်အကြီးအကဲကို ရွေးကောက်ပွဲတွေနဲ့ တိုက်ရိုက် ရွေးချယ်ထားတယ်ဆိုရင်တောင်မှပဲ ဒါက တိုက်ရိုက်ရွေးကောက်တင်မြှောက်ထားတဲ့ ဥပဒေပြုလွှတ်တော်တစ်ရပ်ကို ဘေးထွက်ထိုင်ခိုင်းထားရလောက်အောင် ကြောင်းကျိုးဆီလျော်မှုတစ်ခုအနေနဲ့ ဆောင်ရွက်လို့ မရပါဘူး။

- နိုင်ငံတော်အကြီးအကဲတွေရဲ့ အခွင့်အရေးအရ ဥပဒေကြမ်းများကို ဥပဒေပြုလွှတ်တော်သို့ ပြန်လည်လွှဲပြောင်းပေးအပ်ခြင်း

(သမ္မတစနစ်ဖြစ်စေ၊ ပါလီမန်စနစ်ဖြစ်စေ) နိုင်ငံရေးစနစ်လွတ်လပ်မှုတွေအရ တချို့နိုင်ငံတွေမှာ ပါလီမန်ကို ဥပဒေတွေ ပြန်လည်လွှဲပြောင်းပေးရမယ့် အခွင့်အရေးတွေကို နိုင်ငံတော်အကြီးအကဲ(များသောအားဖြင့်

သမ္မတများ)ကို ပေးထားကြပါတယ်။ ဒါက အဲဒီဥပဒေတွေကို ပါလီမန်က ပြန်လည်သုံးသပ်ဆင်ခြင်မှုတွေ ပြုလုပ်နိုင်အောင်ပဲ ဖြစ်ပါတယ်။ ဒီလိုချဉ်းကပ်မှုတွေ ပြုထားရတဲ့ အခြေခံအကြောင်းရင်းကတော့ နိုင်ငံတော်အကြီးအကဲအနေနဲ့ မပြည့်စုံဘူး၊ ဥပမာ- ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေနဲ့ ဆန့်ကျင်နေတယ်လို့ ထင်မြင်ယူဆထားတဲ့ ဥပဒေတစ်ရပ်ကို အဲဒီနိုင်ငံတော်အကြီးအကဲက ကြေညာခွင့်မရှိဘူးလို့ ပြောချင်တာပါ။¹⁴

- လုံခြုံရေးကဏ္ဍကို အရပ်သားများကသာ ထိန်းချုပ်ထားခြင်း¹⁵

ဘယ်နိုင်ငံမှာမဆို လက်နက်ကိုင်တပ်ဖွဲ့တွေ၊ ရဲတွေ၊ စုံစမ်းစစ်ဆေးရေးဌာနစတာတွေက ဖြစ်နိုင်ခြေရှိနေတဲ့ တရားမဝင်အာဏာတွေကို နှစ်သက်တတ်ကြတာပါ။ ဒီမိုကရက်တစ်နည်းအရ တရားဝင်မှုရှိနေတဲ့ အရပ်သားအာဏာပိုင်တွေကပဲ လုံခြုံရေးကဏ္ဍကို အပြည့်အဝ ထိန်းချုပ်ထားရပါတယ်။ ဒါဟာ အင်မတန်မှ အရေးကြီးပါတယ်။ ဒီလိုအရေးကြီးကြောင်းကိုလည်း ဒီမိုကရက်တစ်အုပ်ချုပ်မှုနဲ့ ပတ်သက်တဲ့ နိုင်ငံတကာအများလက်ခံထားတဲ့ ဆုံးဖြတ်ချက်တွေမှာ ပြဆိုထားပါတယ်။ “စစ်တပ်ဟာ ဒီမိုကရေစီနည်းကျ ရွေးကောက်တင်မြှောက်ထားတဲ့ အရပ်သားအစိုးရကို တာဝန်ခံမှုရှိနေရမယ်”လို့ လူ့အခွင့်အရေးကော်မရှင်ရဲ့ ဒီမိုကရေစီနဲ့ တရားဥပဒေစိုးမိုးမှုဆုံးဖြတ်ချက်ရယ်၊ လူ့အခွင့်အရေးဆုံးဖြတ်ချက် ၂၀၀၅/၃၂၊ အပိုဒ်ခွဲ ၁၄(ခ)(၆)တွေရယ်မှာ ဖော်ပြထားပါတယ်။¹⁶ တရားဝင်မှု၊ တာဝန်ခံမှုနဲ့ ပွင့်လင်းမြင်သာမှုတွေဟာ လုံခြုံရေးကဏ္ဍကို ထိန်းချုပ်ခြင်းနဲ့ သက်ဆိုင်နေတဲ့ ဒီမိုကရက်တစ်စံနှုန်းတွေပါ။ အဲဒီဒီမိုကရက်တစ်စံနှုန်းတွေဟာ အထူးသဖြင့် အရေးကြီးလှပါတယ်။ ဒီအပေါ်မှာ အလေးအနက်ထားဖော်ပြနေရတာကိုက ပါလီမန်မှာ သေရေးရှင်ရေးတမျှ အရေးပါလှတဲ့ ကြီးကြပ်စောင့်ကြည့်ရမယ့်အခန်းကဏ္ဍတစ်ရပ် ရှိနေတယ်ဆိုတာကို အကြံပြုနေတာပဲ ဖြစ်ပါတယ်။

ဥပဒေပြုလွှတ်တော်၏ အခန်းကဏ္ဍ

သင့်လျော်လျောက်ပတ်တဲ့ လုပ်ငန်းဆောင်တာတွေ ဆောင်ရွက်နေပြီး တိုက်ရိုက် ရွေးကောက်တင်မြှောက်ခံထားရတဲ့ ဥပဒေပြုလွှတ်တော်တစ်ရပ်ရဲ့ အဓိကသော့ချက်ကတော့ ဒီမိုကရက်တစ်အုပ်ချုပ်မှုပဲ ဖြစ်ပါတယ်။ အရေးပါတဲ့ ဥပဒေအကုန်လုံးကို ဥပဒေပြုလွှတ်တော်က သဘောတူအတည်ပြုရတာဟာလည်း တရားဥပဒေစိုးမိုးမှုအရ သတ်မှတ်ထားတာပဲ ဖြစ်ပါတယ်။ နိုင်ငံရေးပါတီများ ပါဝင်တဲ့ ဗဟုစနစ်ဆိုတာဟာ ဥပဒေပြုရေးအကျိုးအမြတ်နဲ့ သက်ဆိုင်တဲ့ ယှဉ်ပြိုင်မှုအပေါ်မှာ အခြေခံထားတာ ဖြစ်ပါတယ်။ ပွင့်လင်းမြင်သာမှုကြောင့် ရရှိလာနိုင်တဲ့ အကျိုးကျေးဇူးတွေကတော့ ဥပဒေပြုလွှတ်တော်မှာ အများပြည်သူဆိုင်ရာကိစ္စရပ်တွေနဲ့ ပတ်သက်တဲ့ ဒီဘိတ်တွေ၊ ဥပဒေကြမ်းတွေအပေါ်မှာ စစ်မှန်မှု၊ ကျယ်ပြန့်မှု၊ အားလုံးပါဝင်နိုင်မှုတွေ ရှိနေတဲ့ အများပြည်သူဆွေးနွေးတိုင်ပင်မှုတွေ ဖြစ်လာနိုင်တာပါ။ အဲဒါကြောင့်ပဲ အစိုးရရဲ့ ဥပဒေပြုရေးအပိုင်းဟာ ဒီမိုကရက်တစ်အင်စတီကျူးရှင်းတွေရဲ့ အချက်အချာအကျဆုံးအစိတ်အပိုင်းတစ်ရပ် ဖြစ်နေတာပါ။

ဥပဒေပြုအပိုင်းမှာ အဓိကလုပ်ငန်းဆောင်တာ သုံးရပ်ရှိပါတယ်။ အဲဒါတွေကတော့ ဥပဒေများကို အတည်ပြုခြင်း၊ အုပ်ချုပ်ရေးအပိုင်းကို ကြီးကြပ်စောင့်ကြည့်မှုတွေ ပြုလုပ်နေခြင်းနဲ့ နိုင်ငံသားတွေရဲ့ အကျိုးစီးပွားအတွက် အများပြည်သူ ဆွေးနွေးတိုင်ပင်ခြင်းတွေ၊ အများပြည်သူဒီဘိတ်တွေ ပြုလုပ်နိုင်အောင် ဖိုရမ်များ ဖန်တီးပေးခြင်းတွေပဲ ဖြစ်ပါတယ်။ အဲဒီလုပ်ငန်းဆောင်တာသုံးရပ်ကို နိုင်ငံတကာမှတ်တမ်းမှတ်ရာများစွာမှာ အသိအမှတ်ပြုထားပါတယ်။¹⁷ ဥပဒေပြုလွှတ်တော်တွေရဲ့ အလုပ်လုပ်ပုံနည်းလမ်းတွေ၊ ဥပဒေပြုလွှတ်တော်တည်ဆောက်ပုံတွေနဲ့ ပတ်သက်ပြီး ခိုင်မာတဲ့ ပြဋ္ဌာန်းချက်တစ်ရပ်အထိ ရောက်သွားအောင် ဒီမိုကရက်တစ်အုပ်ချုပ်မှုအတွက် ဥပဒေပြုလွှတ်တော်တွေရဲ့ အရေးကြီးတဲ့ အခန်းကဏ္ဍကို အောက်ပါအတိုင်း အကောင်အထည်ဖော်ပေးရပါတယ်။

ဥပဒေပြုလွှတ်တော်၏ ဖွဲ့စည်းတည်ဆောက်ပုံနှင့် စည်းမျဉ်းစည်းကမ်းများ

ဥပဒေပြုလွှတ်တော်တွေဟာ လွှတ်တော်တစ်ရပ်တည်းနဲ့ ဖွဲ့စည်းထားတဲ့ လွှတ်တော်တွေ ရှိသလို လွှတ်တော်နှစ်ရပ်နဲ့ ဖွဲ့စည်းထားတဲ့ လွှတ်တော်တွေလည်း ရှိတတ်ပါတယ်။ လွှတ်တော်နှစ်ရပ်နဲ့ ဖွဲ့စည်းထားတဲ့ လွှတ်တော်တွေအတွက် အရေးကြီးတဲ့ အခြေခံမူနှစ်ရပ် ရှိပါတယ်။

- အနည်းဆုံး လွှတ်တော်တစ်ရပ်မှာ ရှိနေတဲ့ နေရာအားလုံးကို လွတ်လွတ်လပ်လပ် ယှဉ်ပြိုင်ရခြင်း။

ဥပဒေပြုလွှတ်တော်တစ်ရပ်ရဲ့ ဒီမိုကရက်တစ်နည်းအရ တာဝန်ခံမှုဟာ လုံးဝ အားနည်းလို့ မရပါဘူး။ ဒါကို သေချာစေဖို့အတွက် အနည်းဆုံး လွှတ်တော်တစ်ရပ်မှာဖြစ်ဖြစ် တိုက်ရိုက် ရွေးကောက်ပွဲတွေနဲ့ လွတ်လွတ်လပ်လပ် ရွေးချယ်ထားတဲ့ ပြည်သူ့လွှတ်တော်ကိုယ်စားလှယ်တွေ ပါဝင်ဖွဲ့စည်းထားရပါတယ်။¹⁸ သို့သော်လည်းပဲ အာရပ်နိုင်ငံများစွာမှာတော့ နိုင်ငံတော်အကြီးအကဲမှာ ပါလီမန်အဖွဲ့ဝင်တော်တော်များများကို ခန့်အပ်ပိုင်ခွင့်အာဏာတွေ ရှိနေပါတယ်။ တစ်ခါတစ်ရံမှာဆိုရင် လွှတ်တော်နှစ်ရပ်စလုံးကိုတောင်မှ အဲဒီနိုင်ငံတော်အကြီးအကဲက ခန့်အပ်ပိုင်ခွင့်အာဏာ ရှိနေတတ်ပါတယ်။ အဲဒါကြောင့်ပဲ လွှတ်တော်ကိုယ်စားလှယ်တွေကို လွတ်လပ်စွာ ရွေးချယ်ရမယ်ဆိုတဲ့ အခြေခံမူက အားနည်းသွားတာပါပဲ။

- ဒုတိယမြောက်ဥပဒေပြုလွှတ်တော်ဟာလည်း ရွေးကောက်ပွဲတွေနဲ့ လာတာဖြစ်ပြီး တာဝန်ခံမှုရှိရမယ်။ သို့မဟုတ်ရင် အဲဒီဒုတိယမြောက်လွှတ်တော်ဟာ တိုက်ရိုက် ရွေးကောက်ပွဲနဲ့ သွားတဲ့ လွှတ်တော်ရဲ့ အာဏာတွေအပေါ်မှာ သိသာထင်ရှားတဲ့ အကျိုးသက်ရောက်နိုင်မှု မရှိနေတာသော်လည်း ဖြစ်ရမယ်။

ဒီမိုကရက်တစ်နည်းအရ တရားဝင်မှုဆိုတဲ့ အမေးပွစ္စာဟာ ဥပဒေပြုလွှတ်တော်နှစ်ရပ်ဆိုတဲ့ အဆက်အစပ်အထိုင်မှာ အရေးပါလာပါပြီ။ (ဥပမာ- မျိုးရိုးစဉ်ဆက်အရ ဆက်ခံရတဲ့ အခြေခံမူအပေါ်မှာ အခြေပြုထားလို့ဖြစ်စေ၊ သို့မဟုတ် နိုင်ငံတော်အကြီးအကဲက ခန့်အပ်လို့ဖြစ်စေ) အဲဒီလို ရွေးကောက်တင်မြှောက်ထားခြင်းမရှိတဲ့ အထက်လွှတ်တော်က တိုက်ရိုက်ရွေးကောက်တင်မြှောက်ထားတဲ့

အောက်လွှတ်တော်နည်းတူ အာဏာတွေ ရှိနေမယ်ဆိုရင် ဒီမိုကရက်တစ်နည်းကျတဲ့ တာဝန်ခံမှုဆိုတဲ့ အခြေခံမူဟာလည်း အားနည်းသွားပါတော့တယ်။¹⁹

အမေရိကန်ပြည်ထောင်စု၊ ရုရှားဖက်ဒရယ်ပြည်ထောင်စုနဲ့ ဂျာမနီနိုင်ငံတွေလို ဖက်ဒရယ်စနစ်တွေမှာတော့ အထက်လွှတ်တော်ဆိုတာက ဖက်ဒရယ်ပြည်ထောင်စုထဲက မဲဆန္ဒနယ်တွေရဲ့ အကျိုးစီးပွားကို ကိုယ်စားပြုပါတယ်။ (ဖက်ဒရယ်ပြည်ထောင်စုထဲက မဲဆန္ဒနယ်ဆိုတာက အမေရိကန်ပြည်ထောင်စုမှာ ပြည်နယ် ၅၀၊ ရုရှားဖက်ဒရယ်ပြည်ထောင်စုမှာ လူမျိုးစုအခြေပြုမဲဆန္ဒနယ်ဒေသကြီးများ၊ ဂျာမနီနိုင်ငံမှာ ပြည်နယ်များကို ဆိုလိုပါတယ်။) ဖက်ဒရယ်ပြည်နယ်တွေက လွှတ်တော်ကိုယ်စားလှယ်တွေမှာ ဒီမိုကရက်တစ်ကျတဲ့ ကိုယ်ပိုင်လုပ်ပိုင်ခွင့်တွေ ရှိနေတာမို့ (ဥပမာ- တိုက်ရိုက် ရွေးကောက်ပွဲတွေအပေါ်မှာ အခြေခံသည်ဖြစ်စေ၊ ကိုယ်စားပြုရွေးချယ်ရတဲ့ ရွေးကောက်ပွဲတွေအပေါ်မှာ အခြေခံသည်ဖြစ်စေ) ဒါက ပူပန်စရာအကြောင်း သိပ်မရှိပါဘူး။²⁰ ဒါမှမဟုတ်ရင်လည်း အဲဒီအထက်လွှတ်တော်တွေကို ကန့်သတ်ချက်တွေ ပြုလုပ်ထားတာမို့ ပူပန်စရာအကြောင်း မရှိတော့ပါဘူး။ ဥပမာပကောင်စီရဲ့ ပင်းနစ်ကော်မရှင်ကလည်း ဒုတိယမြောက်လွှတ်တော်ဟာ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအရ ကြောင်းကျိုးဆီလျော်မှုကို လိုက်နာရမယ်ဆိုတဲ့အချက်ကို ထောက်ပြထားပါတယ်။ ဒါကို အခြားတစ်နည်းအားဖြင့် ပြောရမယ်ဆိုရင် အဲဒီဒုတိယမြောက်လွှတ်တော်ရဲ့ လုပ်ပိုင်ခွင့်နဲ့ အခန်းကဏ္ဍတွေဟာ ဓမ္မဒိဋ္ဌာန်ကျကျ ကြောင်းကျိုးဆီလျော်မှုတွေ ရှိနေရမယ်လို့ ဆိုလိုပါတယ်။

ဥပဒေပြုလုပ်ပိုင်ခွင့်

ဥပဒေပြုလွှတ်တော်တွေက ပြည်သူတွေကို ကိုယ်စားပြုတယ်ဆိုတဲ့အချက်ကို ထောက်စာလိုက်မယ်ဆိုရင် အဲဒီဥပဒေပြုလွှတ်တော်တွေဟာ သူတို့ရဲ့ လုပ်ငန်းဆောင်တာတွေကို ကိုယ်ပိုင်လုပ်ပိုင်ခွင့်တွေနဲ့ စုစည်းလုပ်ဆောင်တဲ့အခါမှာ လွတ်လပ်မှုတွေ ရှိနေရပါမယ်။ ဒီလိုလွတ်လပ်မှုရှိနေရတာကို နည်းလမ်းနှစ်မျိုးနဲ့ ယေဘုယျ နားလည်ထားရပါမယ်။ ပထမနည်းလမ်းအနေနဲ့ အဲဒီဥပဒေပြုလွှတ်တော်တွေဟာ လွတ်လပ်မှုအခြေခံစနစ်အပေါ်မှာ ရှိနေတဲ့ လုပ်ထုံးလုပ်နည်းစည်းမျဉ်းစည်းကမ်းတွေကို ပြင်ဆင်တဲ့နေရာ၊ သဘောတူလက်ခံတဲ့နေရာတွေမှာ လွတ်လပ်နေရပါမယ်။ ဒုတိယနည်းလမ်းအနေနဲ့ကတော့ လွှတ်တော်အစည်းအဝေးတွေကို စီစဉ်ရတဲ့နေရာ၊ လွှတ်တော်ရဲ့ လုပ်ဆောင်ချက်တွေကို စည်းရုံးစုစည်းမှုတွေအတွက် ဦးဆောင်ရတဲ့နေရာ၊ အဆိုပြုထားတဲ့ ဥပဒေကြမ်းကို ပြန်လည်စိစစ်ဖို့ ပြင်ဆင်ဖို့အတွက် အချိန်ဘယ်လောက် လိုအပ်တယ်ဆိုတာကို သတ်မှတ်ဆုံးဖြတ်ခွင့် ရှိရမယ့်နေရာတွေမှာ အဲဒီဥပဒေပြုလွှတ်တော်တွေဟာ လွတ်လပ်မှုတွေ ရှိနေရပါမယ်။ အာရပ်နိုင်ငံများစွာမှာတော့ ဥပဒေပြုလွှတ်တော်တွေရဲ့ ကိုယ်ပိုင်လုပ်ပိုင်ခွင့်တွေဟာ အကြီးအကျယ် ကန့်သတ်ခံနေရပါတယ်။ အဲဒီအတွက် အဲဒီဥပဒေပြုလွှတ်တော်တွေရဲ့ အခန်းကဏ္ဍဟာလည်း လက်ညှိုးထောင်ခေါင်းညိတ်ရုံမျှတစ်ခုသာပဲ ဖြစ်ပါတော့တယ်။

ဥပဒေပြုအာဏာ

ဥပဒေပြုအာဏာဆိုတာဟာ ဥပဒေပြုလွှတ်တော်တစ်ရပ်အတွက်တော့ အရေးအပါဆုံးအခွင့်အာဏာပဲ ဖြစ်ပါတယ်။ ပြီးတော့ အဲဒီဥပဒေပြုလွှတ်တော်မှာ ဒီဥပဒေပြုရမယ့်အခွင့်အာဏာဆိုတဲ့ အခန်းကဏ္ဍကို တာဝန်ယူရမယ့် လုပ်ပိုင်ခွင့်နဲ့ အစွမ်းအစအရည်သွေးတွေလည်း ရှိနေရပါမယ်။ (ဥပမာ- စည်းမျဉ်းစည်းကမ်းထုတ်ခွင့်၊ အမိန့်ဒီကရီထုတ်ခွင့်တွေလို) တရားဝင်ဥပဒေအရ သတ်မှတ်ထားတဲ့ အက်ဥပဒေတွေကို သဘောတူလက်ခံခွင့်က အစိုးရရဲ့ အုပ်ချုပ်ရေးအပိုင်းမှာ ရှိနေတယ်ဆိုပေမယ့်လည်း အဲဒီလိုလုပ်ပိုင်ခွင့်ဟာ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအရသော်လည်း ဖြစ်ရမယ်။ သို့မဟုတ် ဥပဒေပြုလွှတ်တော်က သဘောတူလက်ခံထားတဲ့ ဥပဒေအရသော်လည်း ဖြစ်ရပါမယ်။ ဥပဒေပြုအာဏာကို အုပ်ချုပ်ရေးပိုင်းကို လွှဲပြောင်းပေးမယ်ဆိုရင် ဒါဟာ ကာလတိုလေးတွေအတွက်ပဲ လက်ခံနိုင်စရာရှိပါတယ်။ ဒါကို ဥပမာပေးရမယ်ဆိုရင် ဥပဒေပြုလွှတ်တော်က ပုံမှန်အစည်းအဝေးတွေကို မပြုလုပ်နိုင်၊ မကျင်းပနိုင်တဲ့အခါတွေမှာပဲ ဖြစ်ပါတယ်။ သို့သော်လည်းပဲ ဒီလိုအာဏာလွှဲပြောင်းပေးမှုမျိုးကို နယ်ပယ်အတိုင်းအတာနဲ့ လုံးဝ ကန့်သတ်ထားရမှာ ဖြစ်ပါတယ်။ ပြီးတော့ အဲဒီလိုအာဏာလွှဲပြောင်းပေးရမယ့် အခြေအနေတွေကိုလည်း တင်းတင်းကျပ်ကျပ် အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုထားရပါဦးမယ်။ ဗင်းနစ်ကော်မရှင်က ပြဆိုထားတဲ့အတိုင်းဆိုရင် ဥပဒေပြုအပိုင်းကနေ အုပ်ချုပ်ရေးအပိုင်းကို ဥပဒေပြုစွမ်းဆောင်ရည်အတွက် ယေဘုယျ လွှဲပြောင်းပေးမှုဆိုတာဟာ ဒီမိုကရက်တစ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေနဲ့ သွားတဲ့ နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံမှာတော့လည်း လက်ခံနိုင်စရာမရှိပါဘူး။²¹

၀၂. တရားစီရင်ရေးလွတ်လပ်မှု

'တစ်စုံတစ်ယောက်အပေါ် ပြစ်မှုဆိုင်ရာတရားစွဲဆိုမှုကို စစ်ဆေးဆုံးဖြတ်တဲ့အခါဖြစ်စေ၊ သို့မဟုတ် တရားမမှုအရ ထိုတစ်စုံတစ်ယောက်ရဲ့ ကျင့်ဝတ်စည်းကမ်းနဲ့ အခွင့်အရေးတွေကို စစ်ဆေးဆုံးဖြတ်တဲ့အခါမှာဖြစ်စေ ဥပဒေအရ တည်ထောင်ထားပြီး အစွမ်းအစရှိမှု၊ အမှီအခိုကင်းကင်းနဲ့ လွတ်လပ်မှု၊ သမာသမတ်ကျမှုတွေ ရှိနေတဲ့ တရားရုံးမှာ တရားမျှတပြီး အများသူငါ ကြားနာခွင့်တွေကို လူတိုင်းလူတိုင်း ရပိုင်ခွင့်တွေ ရှိနေရမယ်'လို့ အိုင်စီစီပီအာ အပိုဒ် ၁၄ မှာ ပြဆိုထားပါတယ်။ တရားစီရင်ရေးလွတ်လပ်မှုကို တည်ဆောက်ဖို့အတွက် နိုင်ငံတကာအမာစားကျင့်ဝတ်စည်းကမ်းတစ်ရပ် ရှိနေပါတယ်။ ဒါအပြင် စီမံခန့်ခွဲမှုဥပဒေနဲ့ နိုင်ငံတော်စည်းရုံးစုစည်းမှုတွေနဲ့ သက်ဆိုင်နေတဲ့ ပြစ်မှုဆိုင်ရာဥပဒေရဲ့ နယ်ပယ်နဲ့ မသက်ဆိုင်တဲ့ တရားစီရင်ရေးလွတ်လပ်မှုကိုလည်း အိုင်စီစီပီအာက သတ်မှတ်ပြဋ္ဌာန်းထားတာ ရှိပါတယ်။ ဒါကို ကုလသမဂ္ဂလူ့အခွင့်အရေးကော်မတီကလည်း ရှင်းရှင်းလင်းလင်း ဖော်ပြထားပါတယ်။

အထူးသဖြင့် ဒီအထဲမှာ အစိုးရရဲ့ အုပ်ချုပ်ရေးအပိုင်းနဲ့ တရားစီရင်ရေးအပိုင်းတွေရဲ့ တရားဝင်ခွဲခြားမှုရော တရားမဝင်ခွဲခြားမှုပါ နှစ်မျိုးစလုံး ပါဝင်နေပါတယ်။ ဆိုလိုတာကတော့ ဥပမာအားဖြင့် စီမံခန့်ခွဲမှုဥပဒေ၊

သို့မဟုတ် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုတဲ့ နယ်ပယ်တွေမှာ ဖြစ်ပေါ်နေတဲ့ ပဋိပက္ခတွေကို စစ်ဆေးဆုံးဖြတ်ပေးရတဲ့အခါမှာ အစိုးရက တာဝန်ခံရမယ်ဆိုတာပါပဲ။ ဒီလို အစိုးရက တာဝန်ခံမှုကို သေချာအောင် လုပ်ပေးဖို့ တရားရုံးတွေက အဓိကအခန်းကဏ္ဍကနေ ပါဝင်ဆောင်ရွက်ပေးရပါတယ်။ တရားစီရင်ရေးလွတ်လပ်မှုဟာ ရွေးကောက်ပွဲနဲ့ သက်ဆိုင်နေတဲ့ အငြင်းပွားမှုဆိုတဲ့ စကားအဆက်အစပ်အတွင်းမှာလည်းပဲ ပတ်သက်မှုတွေ ရှိနေတာ ဖြစ်ပါတယ်။

တရားစီရင်ရေးလွတ်လပ်မှုရဲ့ အခြေခံမူတွေနဲ့ အလေ့အကျင့်တွေကို နိုင်ငံတကာမှတ်တမ်းမှတ်ရာပေါင်းများစွာမှာ အသေးစိတ် ချပြထားပါတယ်။ ဥပမာအားဖြင့် တရားသူကြီးတွေရဲ့ အမှီအခိုကင်းကင်း လွတ်လပ်မှုနဲ့ ရာထူးသက်တမ်းတွေကို ဘယ်လို လုံခြုံမှုတွေ လုပ်ထားပေးသလဲဆိုတာနဲ့ ပတ်သက်ပြီး လုပ်ငန်းလည်ပတ်မှုဆိုင်ရာလမ်းညွှန်မှုတွေကို ကုလသမဂ္ဂရဲ့ တရားစီရင်ရေးလွတ်လပ်မှုဆိုင်ရာအခြေခံမူများက ဖော်ပြပေးထားပါတယ်။ အဲဒီအထဲမှာ တရားသူကြီးအသစ်တွေ စုဆောင်းတာ၊ လုပ်ငန်းဝန်ဆောင်ခပေးတာ၊ ရာထူးတိုးပေးတာ၊ ခံနိုင်ရည်စွမ်းအားရှိတာ၊ ရာထူးက ဖယ်ရှားတာတွေကိုလည်း ဖော်ပြထားပါတယ်။²²

၀၃. နိုင်ငံရေးပါတီများနှင့် အဖွဲ့အစည်းများ၏ ဗဟုစနစ်

နိုင်ငံရေးပါတီများ

နိုင်ငံရေးပါတီတွေ ဗဟုစနစ်တစ်ရပ်ဖြစ်လာဖို့အတွက် လိုအပ်နေတာကတော့ နိုင်ငံရေးပါတီတွေမှာ ပါဝင်ဆောင်ရွက်တာအပါအဝင် လွတ်လပ်စွာ အသင်းအဖွဲ့ဖွဲ့တာတွေကို အကာအကွယ်ပေးမှုတွေဟာ ကျိုးကြောင်းသင့်စွာ ရရှိနေရပါတယ်။ ဒါကို အိုင်စီစီပီအာ အပိုဒ် ၂၂ မှာ ထည့်သွင်းဖော်ပြထားပါတယ် (အောက်ကအခန်း ၇ မှာလည်း ကြည့်ပါ။)။ နိုင်ငံမှာ တစ်ပါတီတည်းရှိနေတာ၊ သို့မဟုတ် နိုင်ငံရေးပါတီတွေကို တားမြစ်မှုတွေ လုပ်တာတွေဟာ လွတ်လပ်စွာ အသင်းအဖွဲ့ဖွဲ့စည်းခြင်း၊ ၎င်းနဲ့ ဆက်စပ်နေတဲ့ လွတ်လပ်မှုဆိုတာတွေနဲ့ ဆီလျော်ကိုက်ညီမှု မရှိပါဘူး။ ဒါက အရင်ဆယ်စုနှစ်တချို့ကဆိုရင် အငြင်းပွားစရာကိစ္စရပ်တစ်ခု ဖြစ်နေခဲ့ပေမယ့် အခုတော့ ဒါဟာ နိုင်ငံတကာအများလက်ခံထားတဲ့ ဆုံးဖြတ်ချက်တစ်ရပ် ဖြစ်လို့နေပါပြီ။²³ အထွေထွေသုံးသပ်ချက် ၂၅၊ အပိုဒ်ခွဲ ၁၇ မှာ ဖော်ပြထားတဲ့အတိုင်း “ပါတီတွေရဲ့ အဖွဲ့ဝင်တွေဖြစ်မှသာ ကိုယ်စားလှယ်လောင်းတွေအဖြစ် သတ်မှတ်ပြီးတော့ ပုဂ္ဂိုလ်တစ်ဦးချင်းစီရဲ့ ရွေးကောက်ပွဲဝင်ခွင့်ကို ကြောင်းကျိုးမဲ့အခြေအမြစ်မရှိဘဲ ကန့်သတ်ထားလို့ မရပါဘူး”။ ပြီးတော့ “နိုင်ငံရေးပါတီတွေနဲ့ ပါတီဝင်ဖြစ်မှုတွေက အများပြည်သူကိစ္စရပ်တွေနဲ့ ရွေးကောက်ပွဲဖြစ်စဉ်တွေကို ပါဝင်ဆောင်ရွက်ရာမှာ သိသာထင်ရှားတဲ့ အဓိကအခန်းကဏ္ဍကနေ ပါဝင်လုပ်ဆောင်နိုင်ခြင်းပဲ ဖြစ်တယ်”လို့လည်း အထွေထွေသုံးသပ်ချက် ၂၅၊ အပိုဒ်ခွဲ ၂၆ မှာ ဖော်ပြထားပါသေးတယ်။

နိုင်ငံတွေဟာ နိုင်ငံရေးပါတီတွေရဲ့ ဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်မှုတွေကို ဟန့်တားနှောင့်ယှက်မှု မပြုလုပ်ရပါဘူး။ အဲဒီအစား ပါတီတွေကို အခြေပြုထားတဲ့ နိုင်ငံရေးဗဟုဂါဒကို ထောက်ခံအားပေးတဲ့ ကျင့်ဝတ်စည်းကမ်းတစ်ရပ် နိုင်ငံတွေမှာ ရှိနေရပါမယ်။ ဒါတွေဟာ နိုင်ငံရေးပါတီများဗဟုစနစ်က ညွှန်ပြပေးနေတာတွေပဲ ဖြစ်ပါတယ်။ တစ်ပါတီစနစ်မှာ ပါတီတွေ အမြောက်အမြား မပါဝင်ဘူးလို့ နိုင်ငံရေးဗဟုဂါဒက ညွှန်ပြပါတယ်။ ဒါပေမယ့် အဲဒီနိုင်ငံရေးဗဟုဂါဒမှာ စစ်မှန်တဲ့ တခြားသော ပေါ်လစီရွေးစရာတွေကို ကိုယ်စားပြုထားတဲ့ ပါတီတွေတော့လည်း ပါဝင်နေပါတယ်။ ပါတီကြီးတစ်ခုက၊ သို့မဟုတ်လည်း ပါတီတချို့က လွှမ်းမိုးထားပြီး နိုင်ငံတော်က အထောက်အပံ့ထားတဲ့အဆင့်ကို ဟန့်ဆောင်ရုပ်ဖျက်ထားတဲ့ အပြင်ပန်း ပါတီစုံစနစ်ဆိုတဲ့ နိုင်ငံရေးစနစ်တွေတော့ ရှိပါတယ်။ ဒါမျိုးက ဒီမိုကရေစီရဲ့ အဓိကအချက်အလက်အစိတ်အပိုင်းနဲ့ ကိုက်ညီပြီး အဆင့်မီတဲ့ဟာမျိုးတော့ မဟုတ်ပါဘူး။

ပါလီမန်အတွင်းမှာရော ပါလီမန်အပြင်မှာပါ ထိထိရောက်ရောက် လုပ်နိုင်တဲ့ အတိုက်အခံတွေ ရှိနေတာဟာ အလုပ်ဖြစ်တဲ့ ဒီမိုကရေစီရဲ့ အဓိကအခြေအနေတစ်ရပ်လည်း ဖြစ်ပါတယ်။ အဲဒီလိုထိရောက်တဲ့ အတိုက်အခံစနစ်ကပဲ စစ်ဆေးမှုတွေ၊ ထိန်းညှိမှုတွေ ရှိနေတဲ့ ဒီမိုကရေစီအချက်အလက်အစိတ်အပိုင်းတစ်ရပ်ကို ဖန်တီးပေးနေတာ ဖြစ်ပါတယ်။ ပါလီမန်မှာ အတိုက်အခံတွေရဲ့ အခွင့်အရေးတွေကို၊ သို့မဟုတ် ရွေးကောက်ပွဲအရလူနည်းစုတွေကို ပါလီမန်လုပ်ထုံးလုပ်နည်းစည်းမျဉ်းစည်းကမ်းတွေအရ၊ တစ်စိတ်တစ်ပိုင်းအားဖြင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွေအရ စနစ်တကျ စီစဉ်ပေါင်းစုထားရပါတယ်။ ဒီမိုကရေစီစနစ်ပေါင်းများစွာမှာ အဲဒီလိုအခွင့်အရေးတွေမှာ နိုင်ငံရေးပါဝင်ဆောင်နိုင်ခြင်းအာမခံမှု၊ အစိုးရကို ကြည့်ရှုစစ်ဆေးခွင့်၊ ကြီးကြပ်ခွင့်၊ လူအများစုရဲ့ ဆုံးဖြတ်ချက်တွေကို အချိန်ဆွဲထားခွင့်၊ တချို့ကိစ္စရပ်တွေမှာ အဲဒီလူအများစုရဲ့ ဆုံးဖြတ်ချက်တွေကို တားဆီးဖယ်ရှားခွင့်၊²⁴ တစ်ခါတစ်ရံမှာ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာဥပဒေတွေကို ပြန်လည်သုံးသပ်ဖို့ တောင်းဆိုခွင့်တွေ ရှိနေကြပါတယ်။²⁵ ဥပဒေပိုင်ခွင့်အထိုင်က ပြောရရင် အဲဒီလိုအတိုက်အခံတွေရဲ့ အခွင့်အရေးတွေကို နိုင်ငံတကာအဆင့်ထားပြီး အသိအမှတ်ပြုထားတာ ဖြစ်ပါတယ်။²⁶ ပါလီမန်များအချင်းချင်းချိတ်ဆက်ထားတဲ့ သမဂ္ဂတော့ အလားတူစံနှုန်းတွေကို လုပ်ငန်းလုပ်ဆောင်နေတဲ့အဆင့်အထိ ထားပြီး သဘောတူလက်ခံထားပါတယ်။²⁷

နိုင်ငံရေးဗဟုဂါဒက အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုထားတဲ့ စနစ်တစ်ရပ်ကို မြှင့်တင်အားပေးတဲ့အနေနဲ့ နိုင်ငံမှာ ကျင့်ဝတ်စည်းကမ်းပေါင်းများစွာနဲ့ နိုင်ငံတွေကို သတ်မှတ်ကန့်သတ်ထားပါတယ်။ အဲဒီအထဲမှာ အောက်ပါအချက်တွေ ပါဝင်ပါတယ်။

- နိုင်ငံရေးပါတီတွေ လုပ်ငန်းဆောင်ရွက်မှုတွေ ပြုလုပ်နိုင်ဖို့အတွက် ဥပဒေမူဘောင်တစ်ရပ်ဟာ သူ့နေရာနဲ့သူ ရှိနေရပါမယ်။

နိုင်ငံရေးပါတီများထူထောင်ခြင်း၊ မှတ်ပုံတင်ခြင်းတွေကို စီစဉ်ပေးထားတဲ့ ဥပဒေဖြစ်စေ၊ စည်းမျဉ်းသတ်မှတ်ချက်ဖြစ်စေ ရှိမနေဘူးဆိုရင် ဒါဟာ အိုင်စီစီပီအာ အပိုဒ် ၂၂ က အပိုဒ်ငယ်လေးတွေနဲ့ ဆန့်ကျင်နေပါတယ်။ အဲဒီလိုရှိမနေမှုကြောင့် ဒါဟာ လွှတ်တော်ကိုယ်စားလှယ်တွေကို လွတ်လွတ်လပ်လပ် ရွေးချယ်ကြဖို့အတွက် အများပြည်သူကိစ္စရပ်တွေကို ပြုလုပ်ဆောင်ရွက်ရာမှာ နိုင်ငံသားတွေရဲ့ ပါဝင်ဆောင်ရွက်နိုင်ခွင့်ကို ဆိုးဆိုးရွားရွား ထိခိုက်စေပါတယ်။ ဒါကို ကုလသမဂ္ဂလူ့အခွင့်အရေးကော်မတီက ညွှန်ပြထားပါတယ်။²⁸

- ပါတီတစ်ခု မှတ်ပုံတင်ခွင့်နဲ့ ပတ်သက်တဲ့ စည်းမျဉ်းတင်းကျပ်မှုတွေဟာ တိတိကျကျ ပြုလုပ်ထားရမယ်။

နိုင်ငံတကာလူ့အခွင့်အရေးစာချုပ်စာတမ်းတွေရဲ့ အထိုင်ကနေ ပြောရရင် စည်းမျဉ်းတင်းကျပ်မှုတွေကို အနည်းနိုင်ဆုံး အနက်အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုဖို့ သဘောတူလက်ခံထားတဲ့ စည်းမျဉ်းစည်းကမ်းတစ်ရပ်ကို ယေဘုယျ အသိအမှတ်ပြုထားတာ ရှိပါတယ်။ အိုင်စီစီပီအာ အပိုဒ် ၂၂(၂) မှာ လွတ်လပ်စွာ အသင်းအဖွဲ့ဖွဲ့စည်းခွင့်ကို ကန့်သတ်နိုင်ခြေရှိနေတာတွေနဲ့ ပတ်သက်ပြီး အနက်အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုထားတဲ့ အလားတူချဉ်းကပ်မှုမျိုးကို ဖော်ပြထားပါတယ်။ အဲဒီအထဲမှာပဲ တကယ်လို့ ဒီမိုကရက်တစ်နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံမှာ စည်းမျဉ်းတင်းကျပ်မှုတွေကို လုပ်ဖို့လိုအပ်တယ်ဆိုရင် ဒီလိုစည်းမျဉ်းတင်းကျပ်မှုတွေဟာ 'နိုင်ငံတော်လုံခြုံရေးဆိုတဲ့ အကျိုးစီးပွားအတွက် ဖြစ်ရမယ်၊ သို့မဟုတ် အများပြည်သူလုံခြုံရေးဆိုတဲ့ အကျိုးစီးပွားအတွက် ဖြစ်ရမယ်၊ အများပြည်သူဘေးကင်းမှုအတွက် ဖြစ်ရမယ်၊ အများပြည်သူကျန်းမာရေးကို အကာအကွယ်ပေးမှုအတွက် ဖြစ်ရမယ်၊ သို့မဟုတ် အများပြည်သူကျင့်ဝတ်သိက္ခာပိုင်းကို ကာကွယ်စောင့်ရှောက်ပေးမှုအတွက် ဖြစ်ရမယ်၊ အခြားသူများရဲ့ လွတ်လပ်မှုများနဲ့ အခွင့်အရေးများကို ကာကွယ်စောင့်ရှောက်ခြင်းတို့အတွက် ဖြစ်ရမယ်' လို့လည်း ဖော်ပြထားပါသေးတယ်။²⁹

- နိုင်ငံရေးပါတီအဖွဲ့ဝင်ဖြစ်မှုသည် မဖြစ်မနေ ဝင်ခိုင်းတာမျိုး မဖြစ်စေရ။

နိုင်ငံတကာအများလက်ခံထားတဲ့ ဆုံးဖြတ်ချက်က နိုင်ငံရေးပါတီများဆိုတဲ့ အခန်းကဏ္ဍကို အားပေးအားမြှောက်ပြုပါတယ်။ တစ်ချိန်တည်းမှာပဲ နိုင်ငံရေးပါတီတစ်ခုမှာ အဖွဲ့ဝင်ဖြစ်မှုက နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံရဲ့ နိုင်ငံရေးဘဝထဲမှာ ပါဝင်ဆောင်ရွက်ဖို့အတွက် ကြိုတင်သတ်မှတ်လိုက်တာမျိုးလည်း မပြုလုပ်ရဘူးဆိုတာကို ရှင်းရှင်းလင်းလင်း ပြဆိုထားပါတယ်။ ဒါမျိုးက ရွေးကောက်ပွဲဝင်ခွင့်၊ မဲပေးခွင့်တွေအတွက် အရည်အချင်းပြည့်မီမှုစံတွေလို ကိစ္စရပ်တွေနဲ့ သက်ဆိုင်နေပါတယ်။ ဥပမာ- အထွေထွေသုံးသပ်ချက် ၂၅၊ အထူးသဖြင့် အပိုဒ်ခွဲ ၁၀၊ ၁၇ နဲ့ ၂၆ တွေမှာ ကြည့်ရှုပါ။ စာရင်းဇယားတွေကို အခြေခံထားတဲ့ အချိုးကျအမတ်နေရာရ ရွေးကောက်ပွဲ(PR)စနစ်တွေက နိုင်ငံရေးပါတီတွေကို ဦးစားပေးထောက်ခံလေ့ရှိတယ်ဆိုပေမယ့် အဲဒီစနစ်တွေဟာ တစ်သီးပုဂ္ဂလကိုယ်စားလှယ်လောင်းတွေကိုလည်း ထည့်သွင်းစဉ်းစားထားတာပဲ ဖြစ်ပါတယ်။

အရပ်သားလူ့အဖွဲ့အစည်းအသင်းအဖွဲ့များ

အရပ်သားလူ့အဖွဲ့အစည်းအသင်းအဖွဲ့ (CSOs) တွေဟာ နိုင်ငံတော်နဲ့ အစိုးရတွေနဲ့ သက်ဆိုင်တဲ့ နိုင်ငံရေးအကျိုးစီးပွား၊ စီးပွားရေးအကျိုးစီးပွား၊ လူမှုရေးအကျိုးစီးပွားနဲ့ တခြားတခြားသော အကျိုးစီးပွားတွေကို ကြားဝင်ဖြန့်ဖြူးပေးတဲ့အလုပ်၊ စုစည်းပေးတဲ့အလုပ်တွေကို လုပ်ပါတယ်။

အရပ်သားလူ့အဖွဲ့အစည်းဆိုတာကိုက ကျယ်ပြန့်တဲ့ အယူအဆတစ်ရပ်လည်း ဖြစ်ပါတယ်။ အဲဒီအယူအဆမှာ ပါဝင်ဖွဲ့စည်းထားကြတဲ့ အုပ်စုတွေ၊ အဖွဲ့အစည်းတွေရဲ့ ကျယ်ပြန့်မှု၊ မျိုးစုံမှုဆိုတာတွေကလည်း အဲဒီအရပ်သားလူ့အဖွဲ့အစည်းအပေါ်မှာ ထင်ဟပ်နေပါတယ်။ ဒါကို ဥပမာပြရရင် အရပ်သားလူ့အဖွဲ့အစည်းအသင်းအဖွဲ့တွေထဲမှာ ကုန်သွယ်ရေးသမဂ္ဂတွေ ပါဝင်နိုင်တယ်၊ အသက်မွေးဝမ်းကြောင်းဆိုင်ရာအသင်းအဖွဲ့တွေ ပါဝင်နိုင်တယ်၊ ဘာသာရေးကို အခြေခံထားတဲ့ အုပ်စုတွေ ပါဝင်နိုင်တယ်၊ အမျိုးသမီးများအသင်းအဖွဲ့တွေ ပါဝင်နိုင်တယ်၊ ကွန်ရက်မျိုးစုံ ပါဝင်နိုင်တယ်၊ အားကစားကလပ်တွေ ပါဝင်နိုင်တယ်၊ စီးပွားရေးအသင်းအဖွဲ့တွေ ပါဝင်နိုင်တယ်၊ ကူးသန်းရောင်းဝယ်ရေးအသင်းတွေ ပါဝင်နိုင်တယ်၊ ပရဟိတအသင်းအဖွဲ့တွေ ပါဝင်နိုင်တယ်၊ လူ့အခွင့်အရေးအန်ဂျီအိုတွေ ပါဝင်နိုင်တယ်၊ တခြားသော ကူညီအားပေးမှုအမျိုးအစားတွေလည်း ပါဝင်နိုင်ပါတယ်။ စောင့်ကြည့်အသင်းအဖွဲ့တွေ ပါဝင်နိုင်တယ်၊ ကျောင်းသားအဖွဲ့အစည်းစတာတွေလည်း ပါဝင်နိုင်ပါတယ်။ အဲဒီအရပ်သားလူ့အဖွဲ့အစည်းအသင်းအဖွဲ့တွေဟာ လွတ်လပ်စွာ အသင်းအဖွဲ့ဖွဲ့စည်းမှုကို နှစ်သက်လက်ခံထားကြပါတယ်။ ဒါတွေကို အိုင်စီစီပီအာရဲ့ အပိုဒ် ၂၂ မှာ ထည့်သွင်းပြဆိုထားပါတယ်။

ဒီမိုကရေစီအတွက် အရပ်သားလူ့အဖွဲ့အစည်းရဲ့ တန်ဖိုးနဲ့ ပတ်သက်ပြီး နိုင်ငံတကာအများလက်ခံသဘောတူထားတဲ့ ဆုံးဖြတ်ချက်က နိုင်ငံတကာစာချုပ်စာတမ်းပေါင်းများစွာမှာ ထင်ဟပ်မှုတွေ ရှိနေပါတယ်။ အထူးသဖြင့် ဒါက နိုင်ငံရေးရော စီးပွားရေးပါ ဗဟုဝါဒဖြစ်မှုကို အားပေးမြှင့်တင်ထားတာနဲ့ သက်ဆိုင်နေပါတယ်။ ဥပမာအားဖြင့် ၂၀၀၄ ခုနှစ်၊ ကုလသမဂ္ဂအထွေထွေညီလာခံဆုံးဖြတ်ချက်၊ အပိုဒ်ခွဲ ၈ မှာ (အခြားအရာတွေထက်) 'အစိုးရမဟုတ်တဲ့ အသင်းအဖွဲ့တွေဟာ ဒီမိုကရေစီရှင်သန်အားကောင်းလားရေးအတွက်၊ ဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်ရေးအတွက် ဒေသဆိုင်ရာ၊ နိုင်ငံတော်ဆိုင်ရာ၊ ဒေသစိတ်တွင်းဆိုင်ရာ၊ ဒေသတွင်းဆိုင်ရာဆိုတဲ့ အဆင့်တိုင်းအဆင့်တိုင်းမှာ တက်တက်ကြွကြွ ပါဝင်လုပ်ဆောင်ရမယ်' လို့ အားပေးတိုက်တွန်းထားပါတယ်။ 'အစိုးရမဟုတ်တဲ့ အသင်းအဖွဲ့တွေဟာ မိမိတို့သက်ဆိုင်ရာဒေသတွင်းမှာ အစိုးရနဲ့ အရပ်သားလူ့အဖွဲ့အစည်းတွေကို အကူအညီပေးမယ်ဆိုတဲ့ အမြင်မျိုးနဲ့ ကွန်ရက်ဖွဲ့တာတွေ၊ မိတ်ဖက်ဖြစ်မှုလုပ်ပေးတာတွေကို စတင်လုပ်ဆောင်ပေးရပါတယ်။ သက်ဆိုင်ရာလူ့အဖွဲ့အစည်းထဲမှာ ဖြစ်ပေါ်နေတဲ့ နိုင်ငံရေးစိန်ခေါ်မှု၊ စီးပွားရေးစိန်ခေါ်မှု၊ လူမှုရေးစိန်ခေါ်မှု၊ ယဉ်ကျေးမှုဆိုင်ရာစိန်ခေါ်မှုတွေကို တွေ့ကြုံနေရတဲ့ ဒီမိုကရက်တစ်အင်စတီကျူးရှင်းတွေ၊ ဒီမိုကရက်တစ်ယန္တရားတွေနဲ့ သက်ဆိုင်နေတဲ့ ဗဟုသုတတွေ၊ သတင်းအချက်အလက်တွေကို ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့် ပျံ့နှံ့သွားအောင် အဲဒီအစိုးရမဟုတ်တဲ့

အသင်းအဖွဲ့တွေကပဲ လုပ်ဆောင်ပေးရပါတယ်။ ဒါတွေကိုလည်း အဲဒီကုလသမဂ္ဂအထွေထွေညီလာခံဆုံးဖြတ်ချက် အပိုဒ်ခွဲ ၁၂ မှာ တိုက်တွန်းအားပေးထားပါတယ်။

၀၄. တရားဥပဒေစိုးမိုးမှု

နိုင်ငံတွေအတွင်းထဲမှာ ဒီမိုကရေစီအလေ့အကျင့်တွေကို သေချာအောင် ပြုလုပ်ပေးမှုနဲ့ ဆက်စပ်နေတဲ့ နိုင်ငံတကာစာချုပ်စာတမ်းတွေရဲ့ အဆက်အစပ်အထိုင်အရဆိုရင် တရားဥပဒေစိုးမိုးမှုနဲ့ ပတ်သက်ပြီး အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုသတ်မှတ်ချက်တချို့ ရှိနေပါတယ်။³⁰ ဒါပေမယ့် အဲဒီစကားလုံးရဲ့ အဓိပ္ပာယ်ကတော့ ရှင်းပါတယ်။ ဆိုလိုတာက အမှီအခိုကင်းကင်းနဲ့ လွတ်လပ်ပြီး သမာသမတ်ကျတဲ့ စီမံခန့်ခွဲမှုဆိုင်ရာတရားဝင်မှုစနစ်နဲ့ တရားမျှတမှုစနစ်တွေကို လိုက်နာကြဖို့အတွက် အများပြည်သူနဲ့ သက်ဆိုင်တဲ့ အာဏာပိုင်အားလုံးကို တရားဥပဒေစိုးမိုးမှုက အာမခံပေးထားပါတယ်။ တရားဝင်မှုစနစ်နဲ့ တရားမျှတမှုစနစ်ဆိုတာက တရားဥပဒေရဲ့ အထက်မှာ တစ်ဦးချင်းအင်စတီကျူးရှင်းလည်း ရှိမနေရ၊ အများပြည်သူအင်စတီကျူးရှင်းလည်း ရှိမနေရ၊ ပုဂ္ဂလိကအင်စတီကျူးရှင်းလည်း ရှိမနေရဘူး။ အဲဒါကို အာမခံပေးထားဖို့အတွက် နိုင်ငံတွေက အမြဲမပြတ် ကြိုးစားအားထုတ်နေရမှာကို ဆိုလိုပါတယ်။³¹

တစ်ခါတစ်ရံမှာ တရားမျှတမှုနဲ့ ဥပဒေတွေ အကျိုးသက်ရောက်မှုရှိစေမယ့် အကျိုးရှိရှိ ထိထိရောက်ရောက် စနစ်တစ်ရပ်လို တရားဥပဒေစိုးမိုးမှုဆိုတာကို တိတိကျကျ တည်ဆောက်ထားရတယ်။ ဒါအပြင် ဥပဒေပြုဖြစ်စဉ်တွေအတွက် စံနှုန်းတချို့ကို ပေါ်လွင်အောင် အဲဒီတရားဥပဒေစိုးမိုးမှုဆိုတာကိုလည်း အဓိပ္ပာယ်ပြန်ဆိုထားရပါတယ်။ အဲဒါကို တိတိကျကျ ပြောရရင် ဒီဥပဒေပြုဖြစ်စဉ်ဟာ ပြည်သူတွေရဲ့ ဆန္ဒနဲ့ အများပြည်သူ လွတ်လွတ်လပ်လပ် ရနိုင်တဲ့ အကျိုးရလဒ်တွေကို ထင်ဟပ်နေရလေအောင် ဖွင့်ထားပြီး ပွင့်လင်းမြင်သာမှုရှိတဲ့ ဖြစ်စဉ်တစ်ရပ် ဖြစ်နေရပါမယ်။ ဒီထက်ပိုပြီး ပြောရမယ်ဆိုရင် လူ့အခွင့်အရေးတွေ၊ ဒီမိုကရက်တစ်အစုအစဉ်တွေနဲ့ ချိတ်ဆက်ထားတဲ့ အယူအဆမူဘောင်သတ်မှတ်မှုကျယ်ကျယ်တစ်ခုခုနဲ့ အဲဒီတရားဥပဒေစိုးမိုးမှုဆိုတာကို ကြည့်ရှုရပါမယ်။ ဆိုလိုတာက ကုလသမဂ္ဂလူ့အခွင့်အရေးကော်မရှင်ရဲ့ ဒီမိုကရေစီနဲ့ တရားဥပဒေစိုးမိုးမှုဆုံးဖြတ်ချက်(၂၀၀၅/၃၂ ဆုံးဖြတ်ချက်)၊ အိုအက်စ်စီအီး(OSCE) ကိုပင်ဟေဂင် ၁၉၉၀ ကတိခံဝန်ချက်များနဲ့ နယူးဥရောပပဲရစ်ပဋိညာဉ်စာတမ်းတွေကို ကြည့်ရပါမယ်။

ဒါကြောင့် အများစုဆန္ဒဆိုတာဟာလည်း ရှင်းရှင်းလင်းလင်းနဲ့ အကန့်အသတ်တချို့ ရှိနေရမယ်လို့ ဒီမိုကရေစီရဲ့ မူလအစိတ်အပိုင်းတစ်ရပ် ဖြစ်တဲ့ တရားဥပဒေစိုးမိုးမှုက ညွှန်ပြနေတာ ဖြစ်ပါတယ်။

အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာလူ့အခွင့်အရေးပုံသဏ္ဍာန်မှာရော နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံရဲ့

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေမူဘောင်ဆိုင်ရာမှာပါ အများစုဆန္ဒနဲ့ ပတ်သက်တဲ့ ကန့်သတ်မှုတွေကတော့ ရှိနေတာပါပဲ။ အကျိုးဆက်အနေနဲ့ ပြောရရင် ဥပမာအားဖြင့် အများပြည်သူဆန္ဒခံယူမှုဆိုတာကိုလည်း ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေက ပြဋ္ဌာန်းချက်တွေကို ကျော်လွန်ပြီး ကျင့်သုံးလို့ မရဘူးဆိုတာပါပဲ။

အရေးပေါ်အခြေအနေ

တရားဥပဒေစိုးမိုးမှုဆိုတာဟာ ဒီမိုကရေစီရဲ့ တခြားအစိတ်အပိုင်းတွေနဲ့လည်း ကိုယ်အင်္ဂါအစိတ်အပိုင်းတွေလိုပဲ ချိတ်ဆက်နေတာ ဖြစ်ပါတယ်။ အဲဒီအထဲမှာ အာဏာခွဲဝေမှုနဲ့ အာဏာထိန်းညှိမှုတွေလည်း ပါဝင်ပါတယ်။ အထူးသဖြင့် တရားစီရင်ရေးလွတ်လပ်မှု၊ ပွင့်လင်းမြင်သာမှုနဲ့ တာဝန်ခံမှုရှိခြင်းတွေလည်း ပါဝင်နေပါတယ်။ ဒီဒီမိုကရေစီရဲ့ အချက်အလက်အစိတ်အပိုင်းတွေတူညီမှုနဲ့ အဲဒီအချက်အလက်အစိတ်အပိုင်းတွေကို ထိန်းသိမ်းခြင်း၊ အတည်ပြုခြင်းလိုအပ်ချက်တွေက အရေးပေါ်အခြေအနေတစ်ရပ်ထက် ပိုပြီး ရှင်းရှင်းလင်းလင်း မရှိနိုင်ကြပါဘူး။ အဲဒီလိုအခြေအနေတွေမှာ ပဓာနထိပ်တန်းအရေးအကြီးဆုံးကတော့ တရားဥပဒေစိုးမိုးမှုဆိုတာပါပဲ။ နိုင်ငံပေါင်းများစွာက ဆယ်စုနှစ်ပေါင်းများစွာ အရေးပေါ်အခြေအနေကို ချမှတ်ပြဋ္ဌာန်းထားတတ်ကြတဲ့ အာရပ်ဒေသတွင်းမှာ အဆီလျော်ဆုံးအကြောင်းအရာကတော့ ဒီတရားဥပဒေစိုးမိုးမှုပါပဲ။ (အာရပ်ဒေသတွင်းလိုဆိုတဲ့နေရာမှာ ဥပမာ- ဆီးရီးယား၊ အီဂျစ်နဲ့ အယ်လ်ဂျီးရီးယားတို့ ဖြစ်ပါတယ်။)

အရေးပေါ်အခြေအနေကြေညာထားတဲ့ကာလအတောအတွင်းမှာတော့ ဒီမိုကရက်တစ်အုပ်ချုပ်မှုဆိုတာက ဆုတ်ယုတ်လာတတ်တဲ့ သဘောရှိပါတယ်။ ဥပဒေပြုရေးအပိုင်းကို အထိခိုက်ခံပြီးတော့ အစိုးရရဲ့ အုပ်ချုပ်ရေးအပိုင်းကို ယာယီအားဖြင့် လုပ်ပိုင်ခွင့်အာဏာတွေ ပေးထားရတတ်ပါတယ်။ ဖြစ်နိုင်သေးတာက တရားစီရင်ရေးအပိုင်းကိုလည်း အထိခိုက်ခံပြီးတော့ လုပ်ပိုင်ခွင့်အာဏာတွေ ပေးထားရတတ်တာပါပဲ။ နိုင်ငံရေးအခွင့်အရေးတွေအပါအဝင် လူ့အခွင့်အရေးတွေကို ရပ်ဆိုင်းထားတာမျိုး၊ သို့မဟုတ် ဆိုးဆိုးရွားရွား တင်းကျပ်ထားတာမျိုးတွေလည်း ရှိနေနိုင်ပါတယ်။ လိုအပ်လို့ အရေးပေါ်အခြေအနေကြေညာတာကို လူ့အခွင့်အရေးစာချုပ်စာတမ်းတွေက လက်ခံထားပါတယ်။ ဒါပေမယ့် တစ်ချိန်တည်းမှာပဲ ဒါက လိုအပ်တယ်လို့ ထင်မြင်ယူဆတိုင်းတာထားတာမှန်သမျှကို သဘောတူလက်ခံထားတဲ့ အာဏာနဲ့ အုပ်ချုပ်ရေးအပိုင်းက လက်လွတ်စပယ် လုပ်ခွင့်ပေးထားတာမျိုးတော့ မဟုတ်ဘူးလို့လည်း အဲဒီလူ့အခွင့်အရေးစာချုပ်စာတမ်းတွေက အသိအမှတ်ပြုထားပါတယ်။

အိုင်စီစီပီအာ၊ အာရပ်လူ့အခွင့်အရေးပဋိညာဉ်စာတမ်း၊ ဥရောပလူ့အခွင့်အရေးသဘောတူညီချက်နဲ့ အိုအက်စ်စီအီးအာမခံကတိကဝတ်များဆိုတဲ့ မှတ်သားဖွယ် နိုင်ငံတကာနဲ့ ဒေသတွင်းစာချုပ်စာတမ်းတွေမှာ အဲဒီလိုအရေးပေါ်အခြေအနေတွေကို ဘယ်လို ကိုင်တွယ်ဖြေရှင်းရမယ်ဆိုတာနဲ့ ပတ်သက်ပြီး ခြေခြေမြစ်မြစ် ထိထိရောက်ရောက်နဲ့ အသေးစိတ် လုပ်ထုံးလုပ်နည်းပေါင်းများစွာကို ဖော်ပြပေးထားပါတယ်။³² အောက်ပါအတိုင်း အရေးပေါ်အခြေအနေတစ်ရက်-

- ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအရ တရားဝင်အဖွဲ့အစည်းတစ်ခုက ကြေညာရမယ်။ ဒါကို များသောအားဖြင့်တော့ နိုင်ငံတော်အကြီးအကဲကသော်လည်းကောင်း၊ အစိုးရအဖွဲ့အကြီးအကဲကသော်လည်းကောင်း ကြေညာရပါတယ်။

- ဥပဒေအတွင်းကနေ အများပြည်သူ သိအောင် တရားဝင် ကြေညာရမယ်။
- ဥပဒေပြုလွှတ်တော်က အတည်ပြုပေးရမယ်။ ဒါမှသာ လုပ်ငန်းဆောင်တာတွေကို ဆက်လက်လုပ်ဆောင်နိုင်မှာ ဖြစ်ပါတယ်။
- အချိန်ကာလကန့်သတ်မှုနဲ့ ပထဝီနယ်မြေကန့်သတ်မှုများကို ဖော်ပြရမယ်။
- ပွင့်လင်းမြင်သာမှုရှိစွာ စီမံဆောင်ရွက်ရမယ်။
- နေရာတကျ ရှိနေရမယ့် တရားဝင်ဥပဒေအရ အာမခံမှုတွေနဲ့ အခြေခံအခွင့်အရေးတွေကနေ သွေဖီတဲ့ နိမ့်ကျအသုံးအနှုန်းတွေကို တတ်နိုင်သလောက် ကန့်သတ်မှုတွေ သတ်မှတ်ထားရမယ်။³³

အရေးပေါ်အခြေအနေကြေညာရတဲ့ မူလရည်ရွယ်ချက်က နိုင်ငံတော်ရဲ့ အသက်အိုးအိမ်စည်းစိမ် (အပိုဒ် ၄၊ အပိုဒ်ခွဲ ၁၊ အာရပ်လူ့အခွင့်အရေးပဋိညာဉ်စာတမ်း)ကို ခြိမ်းခြောက်နေပြီး ခြွင်းချက်ရှိတဲ့ အရေးပေါ်အခြေအနေတွေကို တားဆီးကာကွယ်ဖို့ပဲ ဖြစ်ပါတယ်။ အာရပ်နိုင်ငံများစွာရဲ့ လူ့အခွင့်အရေးကို ဖြတ်တောက်လျော့ချတဲ့ အဲဒီလို လုပ်ဆောင်ချက်တွေဟာ အရင်ကလည်း အဓိကအခန်းကဏ္ဍကနေ ရှိနေခဲ့သလို ယခုအခါမှာလည်း ရှိနေဆဲပါပဲ။ ဥပမာပြရမယ်ဆိုရင် (၁၉၈၀-၁၉၈၁ မှာ ၁၈ လ ခဏတာကာလက လွဲလို့) ၁၉၆၇ ခုနှစ်က စလို့ အီဂျစ်နိုင်ငံကို အရေးပေါ်အခြေအနေကြေညာပြီး အုပ်ချုပ်နေလာခဲ့တာပါ။ အဲဒီအချိန်မှာ ရဲတွေရဲ့ အာဏာဟာ ကြီးထွားလာပါတယ်။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာအခွင့်အရေးတွေဟာ ရပ်ဆိုင်းသွားခဲ့တယ်။ ဆင်ဆာဖြတ်တောက်မှုတွေကို တရားဝင်လုပ်ခဲ့တယ်။ လမ်းတွေပေါ်မှာ ဆန္ဒပြတာတွေကို တရားဝင်တားမြစ်တာ၊ အစိုးရသဘောတူညီချက်မပါတဲ့ နိုင်ငံရေးအသင်းအဖွဲ့တွေကို တရားဝင်တားမြစ်တာတွေအပါအဝင် အရပ်သားလူ့အဖွဲ့အစည်းအသင်းအဖွဲ့တွေရဲ့ နိုင်ငံရေးတက်ကြွလှုပ်ရှားမှုတွေကို ပြတ်ပြတ်သားသား ဖြတ်တောက်ခဲ့တယ်။ မူဘာရက်ကို ဖြုတ်ချလိုက်တဲ့အခြေအနေတွေကြောင့် အရေးပေါ်အခြေအနေကို ဖယ်ရှားပေးလိုက်ပေမယ့်လို့ ၂၀၁၁ ခုနှစ်၊ စက်တင်ဘာလမှာပဲ အငြင်းပွားဖွယ်အဲဒီအရေးပေါ်အခြေအနေကို တစ်ဖန်ပြန်ပြီး သတ်မှတ်ခဲ့ပြန်ပါတယ်။

၀၅. တာဝန်ခံမှုနှင့် ပွင့်လင်းမြင်သာမှုရှိမှု

၂၀၀၅ ခုနှစ်၊ ကုလသမဂ္ဂအထွေထွေညီလာခံဆုံးဖြတ်ချက်နဲ့ ၂၀၀၃ ခုနှစ် ကုလသမဂ္ဂလူ့အခွင့်အရေးကော်မရှင်ကြေညာချက်နှစ်ရပ်စလုံးမှာ ဖော်ပြထားတဲ့အတိုင်း 'အများပြည်သူစီမံခန့်ခွဲမှုရေးရာများမှာ ပွင့်လင်းမြင်သာမှုရှိမှုနဲ့ တာဝန်ခံမှုတွေဟာ' ဒီမိုကရေစီအတွက် အရေးပါနေကြပါတယ်။ ခြွင်းချက်မရှိဘဲနဲ့ကို ဒီအချက်က (ရွေးကောက်ခံသည်ဖြစ်စေ၊ မခံသည်ဖြစ်စေ) အစိုးရနဲ့ အများပြည်သူဆိုင်ရာအာဏာပိုင်တွေအကုန်လုံးနဲ့ရော အစိုးရနဲ့ အများပြည်ဆိုင်ရာအာဏာပိုင်တွေရဲ့ အစိတ်အပိုင်းအကုန်လုံးနဲ့ပါ သက်ဆိုင်နေပါတယ်။ ဒါကို ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့် အသေးစိတ် ရှင်းလင်းပြပြီးတော့ ပါလီမန်များအချင်းချင်းသမဂ္ဂရဲ့ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဒီမိုကရေစီကြေညာချက်မှာ "တာဝန်ခံမှု[နဲ့ ပွင့်လင်းမြင်သာမှုရှိမှု]တွေဟာ အစိုးရရဲ့ လုပ်ဆောင်ချက်တွေနဲ့ ပတ်သက်တဲ့ သတင်းအချက်အလက်ရရှိနိုင်တဲ့

အများပြည်သူအခွင့်အလမ်းတွေ၊ သမာသမတ်ကျတဲ့ စီမံခန့်ခွဲမှုနဲ့ တရားစီရင်ရေးယန္တရားတွေကြောင့် လျော်ကြေးရယူပိုင်ခွင့်နဲ့ အစိုးရကို အသနားခံခွင့်တွေကို ဖြစ်ပေါ်စေပါတယ်”လို့ ရှင်းပြထားပါတယ်။³⁴

တာဝန်ခံမှု

ဒါကြောင့်ပဲ တာဝန်ခံမှုဆိုတာဟာ တာဝန်ယူပြန်ကြားနိုင်မှု(ဥပမာ- သတင်းအချက်အလက်နဲ့ ရှင်းလင်းပြထားမှုတွေကို ပေးနိုင်မယ့် ကျင့်ဝတ်စည်းကမ်း၊ မေးခွန်းတွေ မေးခွင့်နဲ့ ကျိုးကြောင်းသင့်လျော်တဲ့ အဖြေများကို မျှော်လင့်နိုင်ခွင့်)နဲ့ အကျိုးသက်ရောက်မှုရှိစေမှု(ဥပမာ- မိမိတို့ပြုလုပ်ထားမှုအတွက် တာဝန်ခံဖို့ တာဝန်ရှိသူတွေကို ထိန်းချုပ်နိုင်တဲ့ စွမ်းဆောင်ရည်)တွေပါပဲ။³⁵ ရွေးကောက်ပွဲများ၊ ဥပဒေပြုအစိတ်အပိုင်းများနဲ့ဖြစ်စေ၊ ဒါအပြင် တရားရုံးများ၊ သို့မဟုတ် တခြားသော စောင့်ကြည့်ကြီးကြပ်နိုင်တဲ့ လွတ်လွတ်လပ်လပ် အင်စတီကျူးရှင်းနဲ့ဖြစ်စေ အများပြည်သူအာဏာပိုင်များက တာဝန်ယူပေးနိုင်ရပါမယ်။ ဒါကြောင့် ဒီမိုကရေစီရဲ့ အဓိကအစိတ်အပိုင်းအချက်အလက်တစ်ရပ်ဖြစ်တဲ့ တာဝန်ခံမှုဆိုတာဟာ ရွေးကောက်ပွဲတွေ၊ တရားဥပဒေစိုးမိုးမှုတွေနဲ့ ဆက်နွှယ်နေတဲ့ အခြေခံမူတွေနဲ့ နီးနီးစပ်စပ် ချိတ်ဆက်နေပါတယ်။

အစိုးရရဲ့ အများပြည်သူတာဝန်ခံမှုအပြင် တာဝန်ခံမှုရဲ့ အဓိကကျတဲ့ တခြားအမြင်တစ်ရပ်ကတော့ အများပြည်သူအင်စတီကျူးရှင်းတွေအကြားမှာ ရှိနေတဲ့ နီးနွှယ်ဆက်စပ်မှုပါပဲ။³⁶ ဒီဥပမာအရ သင့်တင့်လျောက်ပတ်တဲ့ လုပ်ငန်းဆောင်ရွက်နိုင်မယ့် တာဝန်ခံမှုအတွက် လိုအပ်နေတဲ့ အခြေအနေတစ်ရပ်ဟာ အာဏာခွဲဝေမှုနဲ့ ထိန်းညှိမှုပါပဲ။ ဒါဆိုရင် ဒါနဲ့ ပတ်သက်တဲ့ မေးခွန်းကတော့ ဘယ်သူက ဘယ်သူ့ကို တာဝန်ခံရမလဲဆိုတာပါပဲ။

တိကျတဲ့ အဖြေကတော့ တစ်ဦးချင်းအသီးသီးရဲ့ နိုင်ငံရေးစနစ်အပေါ်မှာ တည်မီနေနိုင်ပေမယ့် နိုင်ငံတကာအများလက်ခံတဲ့ ဆုံးဖြတ်ချက်ကတော့ တချို့သော အနည်းဆုံးသတ်မှတ်ချက်တွေကို ထောက်ပြထားတာ ရှိပါတယ်။ အဲဒီအချက်နှစ်ချက်စလုံးက အုပ်ချုပ်ရေးအပိုင်းမှာ အလေးအနက်ထားနေပါတယ်။

- အုပ်ချုပ်ရေးသည် ဥပဒေပြုလွှတ်တော်ကို တာဝန်ခံရမည်။

ဒီအချက်ရဲ့ ဆိုလိုချက်ကတော့ ဥပဒေပြုလွှတ်တော်မှာ မေးခွန်းမေးပိုင်ခွင့် ရှိရမယ်။ အဲဒီမေးခွန်းကို အုပ်ချုပ်ရေးအပိုင်းက ဖြေဆိုရမယ်။ အဲဒါဟာ နိုင်ငံရေးစနစ်အကုန်လုံးအတွက် ညီတူညီမျှ ကျင့်သုံးနေတဲ့ အခြေခံမူတစ်ရပ်လည်း ဖြစ်ပါတယ်။ ဥပမာအားဖြင့် ပြောရရင် ဒါက ဥပဒေပြုလွှတ်တော်တစ်ရပ်မှာ အစိုးရရန်ကြီးတွေကို ဆင့်ခေါ်ရမယ့်အခွင့်အရေး၊ လွှတ်တော်အစည်းအဝေးတွေကို စီစဉ်ရမယ့်အခွင့်အရေး၊ ကြားနာမှုတွေကို ပြုလုပ်ရမယ့်အခွင့်အရေး၊ ဆုံးဖြတ်ချက်တွေကို သဘောတူလက်ခံရမယ့်အခွင့်အရေးစတာတွေကို ခိုင်ခိုင်မာမာဖြစ်အောင် အကောင်အထည်ဖော်ပေးပါတယ်။

အရေးယူရမယ့်အခွင့်အရေးကတော့ သူ့စနစ်နဲ့သူ ရှိနေကြတဲ့ နိုင်ငံရေးစနစ်တွေအပေါ်မှာ မူတည်နေပါတယ်။ သမ္မတစနစ်တွေမှာဆိုရင် အရေးယူရမယ့်မူလအခွင့်အရေးက မဲဆန္ဒရှင်တွေမှာ ရှိနေပါတယ်။ ဒီစနစ်မှာ မဲဆန္ဒရှင်တွေဟာ နောက်ထပ်ရွေးကောက်ပွဲတစ်ခုကို စီစဉ်ပြီးတော့ သမ္မတတစ်ယောက်ကို မဲပေးပြီး တာဝန်က ရပ်စဲလိုက်နိုင်တယ်။ အဲဒီလိုအခါမျိုးမှာ ဥပဒေပြုလွှတ်တော်တွေမှာလည်း များသောအားဖြင့်တော့ တိတိကျကျ အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုသတ်မှတ်ထားတဲ့ စွပ်စွဲပြစ်တင်ခွင့်က ရှိနေရပါတယ်။ ဒီသမ္မတစနစ်နဲ့ မတူတဲ့ ပါလီမန်စနစ်တွေမှာတော့ ဥပဒေပြုလွှတ်တော်တွေက အယုံအကြည်မရှိမဲနဲ့ အတည်ပြုပြီး အစိုးရနုတ်ထွက်ဖို့ ဖိအားပေးကာ အစိုးရကို အပြစ်ပေးနိုင်ပါတယ်။

- အုပ်ချုပ်ရေးသည် တရားစီရင်ရေးကို တာဝန်ခံရမည်။

အာဏာ၊ အာဏာပိုင်တွေနဲ့ သက်ဆိုင်တဲ့ တခြားသောအများပြည်သူဆိုင်ရာအခြေအနေတွေနဲ့ ပတ်သက်ပြီးတော့ အုပ်ချုပ်ရေးအပိုင်းကို တရားဥပဒေစိုးမိုးမှုဆိုတာနဲ့ ချည်နှောင်ထားပါတယ်။ နောက်ဆက်တွဲအားဖြင့် ပြောရရင် အုပ်ချုပ်ရေးပိုင်းက တာဝန်ယူဆောင်ရွက်ထားတဲ့ လုပ်ဆောင်ချက်တွေကို တရားစီရင်ရေးက ပြန်လည်သုံးသပ်နိုင်ပါတယ်။ ဆိုလိုတာကတော့ ထိခိုက်နစ်နာမှုတွေရှိတဲ့ နိုင်ငံသားတွေက စီမံခန့်ခွဲမှုဆိုင်ရာတရားရုံးတွေကို အယူခံဝင်မယ်ဆိုပါက ဝင်နိုင်ပါတယ်။ တချို့စနစ်တွေမှာ တကယ်လို့ အုပ်ချုပ်ရေးပိုင်းက သူ့ရဲ့ လုပ်ပိုင်ခွင့်အာဏာကို ကျော်လွန်ပြီး ပြုလုပ်ထားတယ်လို့ ထင်မြင်ယူဆမှုရှိခဲ့ရင် ဥပဒေပြုလွှတ်တော်ကသော်လည်းကောင်း၊ သို့မဟုတ် (ဥပမာလွှတ်တော်ကို အပိုင်းတွေပိုင်းထားမယ်ဆိုရင်) ဥပဒေပြုလွှတ်တော်ရဲ့ အစိတ်အပိုင်းတွေကသော်လည်းကောင်း တရားရုံးတစ်ရုံး (ဥပမာ- နိုင်ငံတော်တရားရုံးချုပ်ကိုဖြစ်စေ၊ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရုံးကိုဖြစ်စေ) ကို အယူခံဝင်နိုင်ပါတယ်။

ဥပဒေပြုလွှတ်တော်ဟာ တရားစီရင်ရေးက ပြုလုပ်ထားတာမှန်သမျှအတွက် တရားစီရင်ရေးကို တာဝန်ခံရပါမယ်။ ဒီမှာ တာဝန်ခံမှုအတိုင်းအတာပမာဏနဲ့ ပတ်သက်လို့ကတော့ အနည်းဆုံးစံနှုန်းမရှိနေဘူးဆိုတာကိုတော့ အရေးတကြီး မှတ်သားထားရပါမယ်။ နိုင်ငံအများစုမှာ ဥပဒေဟာ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေနဲ့ ညီညွတ်မှုရှိရဲ့လားဆိုတာကို ပြန်လည်သုံးသပ်ရမယ့်အခွင့်အရေးက ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာတရားရုံးတွေမှာ ရှိနေကြပါတယ်။ ဒါပေမယ့် ဒါက ဒီမိုကရက်တစ်နိုင်ငံတိုင်းအတွက်တော့ ဥပမာသာမက မဟုတ်သေးပါဘူး။

ပွင့်လင်းမြင်သာမှု

ပွင့်လင်းမြင်သာမှုက အတိုင်းအတာပမာဏတစ်ခုအထိ ရှိမနေဘူးဆိုရင် တာဝန်ခံနိုင်မှုကလည်း မရှိနိုင်တော့ပါဘူး။ ပွင့်လင်းမြင်သာမှုဆိုတဲ့ အယူအဆကို လွတ်လပ်စွာ ဆန္ဒထုတ်ဖော်မှုက ကျောထောက်နောက်ခံပြုထားတာ ဖြစ်ပါတယ်။ အဲဒါဟာ သတင်းအချက်အလက်လွတ်လပ်မှုနဲ့လည်းပဲ နီးနီးကပ်ကပ် ဆက်စပ်နေပါတယ်။ အိုင်စီစီပီအာ အပိုဒ် ၁၉(၂)မှာ ဖော်ပြထားတဲ့အတိုင်း လူတိုင်းလူတိုင်းမှာ 'လွတ်လပ်စွာ ဆန္ဒထုတ်ဖော်ခွင့် ရှိနေရပါမယ်။ ဒီအခွင့်အရေးထဲမှာ သတင်းအချက်အလက်တွေကို

လွတ်လပ်စွာ ရှာမှီးခွင့်၊ လွတ်လပ်စွာ လက်ခံရယူခွင့်၊ လွတ်လပ်စွာ ပေးခွင့်တွေနဲ့ တခြားအဲဒီလိုဟာတွေအားလုံး ပါဝင်နေပါတယ်။ သတင်းအချက်အလက်ဆိုင်ရာအခွင့်အရေးတွေကို တိကျတဲ့ ကန့်သတ်မှုတွေ လုပ်ဖို့ကတော့ အငြင်းပွားနေဆဲပဲ ဖြစ်ပါတယ်။ အနည်းဆုံး လက်ခံထားတဲ့ စံနှုန်းတစ်ရပ်တော့လည်း ရှိနေပါတယ်။ အဲဒီစံနှုန်းက နိုင်ငံတော်က အများပြည်သူကို ညီမျှမှုအပေါ် အခြေခံထားပြီး သတင်းအချက်အလက်တွေ ပေးရမယ်ဆိုတဲ့ စိတ်ကူးယူဆချက်အပေါ်မှာ အမှီပြုထားပါတယ်။

လွတ်လပ်စွာ ဆန္ဒထုတ်ဖော်မှုဆိုင်ရာကုလသမဂ္ဂအထူးအစီရင်ခံစာတင်သွင်းသူက နိုင်ငံတကာအများလက်ခံထားတဲ့ ဆုံးဖြတ်ချက်အတိုင်းအတာတစ်ခုကို ထင်ဟပ်မှုရှိစေတဲ့ လမ်းညွှန်မှုတွေကို ထပ်မံဖော်ပြပေးထားပါတယ်။ အဲဒီမှာ အထူးအလေးပေးထားတာတွေက-

...လူတိုင်းလူတိုင်းမှာ သတင်းအချက်အလက် ရှာဖွေခွင့်၊ ရယူလက်ခံခွင့်၊ ပေးခွင့်တွေ ရှိပါတယ်။ ဒါက သတင်းအချက်အလက် ရခွင့်ရလမ်းတွေကို သေချာမှုရှိစေဖို့ နိုင်ငံတွေနဲ့ ပတ်သက်ပြီး အပြုသဘောဆောင်တဲ့ ကျင့်ဝတ်စည်းမျဉ်းစည်းကမ်းကို ချမှတ်ပြဋ္ဌာန်းထားတာ ဖြစ်ပါတယ်။ အထူးသဖြင့် ဒါက သိမ်းဆည်းခြင်းစနစ်၊ ထုတ်ပြန်ခြင်းစနစ်ပုံစံမျိုးစုံနဲ့ အစိုးရဆီက လာတဲ့ သတင်းအချက်အလက်တွေနဲ့ ပတ်သက်လို့ ဖြစ်ပါတယ်။ အဲဒီအထဲမှာ ရုပ်ရှင်၊ မိုက်ခရိုဖုလင်စနစ်၊ အီလက်ထရောနစ်နဲ့ ထည့်သွင်းထားတာတွေ၊ ဗီဒီယိုတွေ၊ ဓာတ်ပုံတွေ ပါဝင်ပါတယ်။ သတင်းအချက်အလက်သိမ်းဆည်းမှု၊ ထုတ်ပြန်မှုစနစ်တွေနဲ့ ပတ်သက်ပြီး အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာအရပ်သားအခွင့်အရေး၊ နိုင်ငံရေးအခွင့်အရေးပဋိညာဉ်စာချုပ် အပိုဒ် ၁၉၊ အပိုဒ်ခွဲ ၃ မှာ ညွှန်ပြထားတဲ့ တားမြစ်မှုတွေကို တင်ပြထားပါတယ်။³⁷

သတင်းအချက်အလက်လွတ်လပ်မှုနဲ့ သက်ဆိုင်တဲ့ လေ့လာမှုတစ်ရပ်မှာ မှတ်ချက်ပေးထားတာကတော့ “ သတင်းအချက်အလက်လွတ်လပ်မှုက အရေးအကြီးဆုံး ဖြစ်တယ်ဆိုတာဟာ ဒီမိုကရေစီကို ကျောထောက်နောက်ခံပြုထားတဲ့အရာတစ်ခု ဖြစ်နိုင်ပါတယ်။ အများပြည်သူအာဏာပိုင်တွေက ထုတ်ပြန်ပေးလိုက်တဲ့ သတင်းအချက်အလက်တွေကို အရာရှိတွေ၊ သို့မဟုတ် နိုင်ငံရေးသမားတွေရဲ့ အကျိုးအမြတ်အတွက် ရယူကြရတာ မဟုတ်ပါဘူး။ အများပြည်သူအကျိုးအမြတ်အတွက်ပဲ ရယူကြရတာ ဖြစ်ပါတယ်။ အဲဒီသတင်းအချက်အလက်တွေကို ထုတ်မပေးဘဲထားဖို့အတွက် ခိုင်မာတဲ့ အကြောင်းပြချက်တွေ မရှိခဲ့ဘူးဆိုရင်တော့ လူတိုင်းလူတိုင်းက ဒီသတင်းအချက်အလက်တွေကို ရယူနိုင်တဲ့ အခွင့်အလမ်းတွေ ရှိနေနိုင်ရပါမယ်”။³⁸

စင်စစ်အားဖြင့် ပြည့်စုံလုံလောက်တဲ့ သတင်းအချက်အလက်တွေ ရှိမနေဘူးဆိုရင်၊ ပြီးတော့ အစိုးရတရားဝင်မှတ်တမ်းမှတ်ရာတွေကို အများပြည်သူရနိုင်တဲ့ အခွင့်အလမ်းတွေ ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့် ရှိမနေဘူးဆိုရင် နိုင်ငံတော်အာဏာပိုင်တွေရဲ့ တာဝန်ခံမှုကို ထိန်းချုပ်ထားနိုင်ဖို့အတွက် အခြေခံစနစ်လည်း မရှိတော့ဘူးပဲ ဖြစ်ပါတယ်။ ဥပမာအားဖြင့် မဲထည့်မယ့်သူတွေက အစိုးရလုပ်ဆောင်ချက်တွေကို စိစစ်ဆုံးဖြတ်ကြရတယ်။ ချင့်ချိန်တန်ဖိုးဖြတ်ကြရတယ်။ မဲထည့်မယ့်သူတွေကို အဲဒီလိုအခွင့်အရေးတွေ

ပေးနိုင်မယ့် ပြည့်စုံလုံလောက်တဲ့ အများပြည်သူဆိုင်ရာသတင်းအချက်အလက်တွေ မရှိတော့ဘူးဆိုရင်တော့ မဲပေးပိုင်ခွင့်ဆိုတာဟာလည်း အဓိပ္ပာယ်ပြည့်ဝမှု လျော့နည်းသွားပါလိမ့်မယ်။ အများပြည်သူအကျိုးစီးပွားကိစ္စရပ်တွေနဲ့ သက်ဆိုင်တဲ့ ယုံကြည်စိတ်ချရမယ့် ကိန်းဂဏန်းစာရင်းဇယားသတင်းအချက်အလက်တွေကို ရနိုင်မှု၊ သို့မဟုတ် ရနိုင်မယ့်အခွင့်အလမ်းတွေ မရှိခဲ့ဘူးဆိုရင် သတင်းအချက်အလက်အခြေပြုဆုံးဖြတ်ချက်ချရတဲ့ စွမ်းရည်တွေကိုလည်း ထိခိုက်စေမှာပဲ ဖြစ်ပါတယ်။ ဥပမာ- သန်းခေါင်စာရင်းအချက်အလက်၊ လူဦးရေအချက်အလက်နဲ့ ဖွားသေနှုန်းအချက်အလက်တွေ၊ စီးပွားရေးဆိုင်ရာကိန်းဂဏန်းစာရင်းဇယားတွေနဲ့ အလုပ်သမားစွမ်းအားစာရင်းဇယားတွေ၊ သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာအချက်အလက်တွေ၊ အစိုးရအသုံးစရိတ်စတာနေရာတွေပဲ ဖြစ်ပါတယ်။

ပွင့်လင်းမြင်သာမှုရှိမှုဆိုတာကို ကောင်းမွန်သောအုပ်ချုပ်မှုနဲ့ သက်ဆိုင်တဲ့ မှတ်တမ်းမှတ်ရာတွေမှာ ရံဖန်ရံခါ ဖော်ပြတတ်ပါတယ်။ အထူးသဖြင့်တော့ ဒါက အုပ်ချုပ်ရေးအပိုင်းရဲ့ ပြုလုပ်ဆောင်ရွက်မှုကိစ္စရပ်တွေ၊ အကျင့်ပျက်ချစားမှုကိစ္စရပ်တွေနဲ့ သက်ဆိုင်နေပါတယ်။ မည်သို့ပင်ဆိုစေကာမူ ပွင့်လင်းမြင်သာမှုဆိုတာဟာ ဥပဒေပြုလွှတ်တော်အတွက်လည်း အဓိကအခြေခံတစ်ရပ်ပဲ ဖြစ်ပါတယ်။ အထူးသဖြင့်တော့ ဥပဒေအသစ်ပြုခြင်း၊ တည်ဆဲဥပဒေကို ပြင်ဆင်ခြင်းတွေကို အများပြည်သူလုပ်ထုံးလုပ်နည်းအပိုင်းကဏ္ဍကနေပဲ သဘောတူလက်ခံကြရတာ ဖြစ်ပါတယ်။ အဲဒီကျင့်ဝတ်စည်းမျဉ်းစည်းကမ်းတွေကို အများပြည်သူဆိုင်ရာမှတ်တမ်းအစိတ်အပိုင်းအနေနဲ့ အများပြည်သူအကျိုးစီးပွားအတွက် ပုံနှိပ်မှတ်တမ်းတင်ရပါတယ်။ ဒါဟာ အဲဒီကျင့်ဝတ်စည်းမျဉ်းစည်းကမ်းတွေရဲ့ အသုံးဝင်မှုအတွက် အခြေအနေတစ်ရပ်လည်း ဖြစ်နေရပါမယ်။

အလားတူပဲ ဥပဒေပြုဖြစ်စဉ်ရဲ့ ပွင့်လင်းမြင်သာမှုနဲ့ သက်ဆိုင်နေတဲ့ အသေးစိတ်လမ်းညွှန်ချက်တွေကို နေ့သဟာယလက်တီမာဟောက်စ်အခြေခံမှုတွေမှာ ပြဆိုပေးထားတာ ရှိပါတယ်။ ဒီအခြေခံမှုတွေက ဥပဒေကြမ်းဆိုင်ရာအများပြည်သူထိတွေ့နိုင်မှုအတွက် လိုအပ်ချက်၊ ဆွေးနွေးနိုင်မှုအတွက် လိုအပ်ချက်၊ ပါလီမန်မှာ ဥပဒေကို တင်သွင်းမှုနဲ့ ဒီဘိတ်တွေအကြားမှာ ကိစ္စရပ်အလိုက် အချိန်သတ်မှတ်မှုအတွက် လိုအပ်ချက်၊ အရေးကြီး ဥပဒေတွေကို အသေးစိတ်စစ်ဆေးခွင့်ပြုထားတဲ့ သီးသန့်ကော်မတီတွေ တည်ထောင်မှုအတွက် လိုအပ်ချက်စတာတွေအပေါ်မှာ အလေးထားဖော်ပြထားပါတယ်။³⁹

အမှီအခိုကင်းသော အင်စတီကျူးရှင်းများ

အမှီအခိုကင်းကင်းနဲ့ လွတ်လပ်တဲ့ အင်စတီကျူးရှင်းတွေဟာ အစိုးရရဲ့ တာဝန်ခံမှု၊ ပွင့်လင်းမြင်သာမှုတွေနဲ့ ပတ်သက်လာရင်တော့ အရေးကြီးတဲ့ အခန်းကဏ္ဍကနေ ပါဝင်ဆောင်ရွက်တတ်ကြပါတယ်။ အထူးသဖြင့်တော့ အဲဒီလွတ်လပ်တဲ့ အင်စတီကျူးရှင်းတွေဟာ အုပ်ချုပ်ရေးပိုင်းရဲ့ ဆောင်ရွက်ချက်တွေနဲ့ တရားစီရင်ရေးပိုင်းရဲ့ ဆောင်ရွက်ချက်တွေမှာ ရှိနေတဲ့ သီးသန့်နယ်ပယ်တွေအတွက် ကြီးကြပ်စစ်ဆေးမှုတွေ

ပြုလုပ်ပေးပါတယ်။ သို့မဟုတ်ရင်လည်း အစိုးရကို မူဝါဒချမှတ်မှုဆိုင်ရာထောက်ခံချက်တွေပေးဖို့အတွက် အဲဒီလွတ်လပ်တဲ့ အင်စတီကျူးရှင်းတွေမှာ တာဝန်ယူမှုတွေ ရှိနေကြပါတယ်။ အဲဒါဟာ (တရားစီရင်ရေးကော်မရှင်တွေ၊ အရပ်သားဝန်ဆောင်မှုဆိုင်ရာကော်မရှင်တွေ၊ သို့မဟုတ် မီဒီယာဘုတ်တွေလို) အဲဒီအချိန် ပါလီမန်မှာ အများစုဖြစ်နေသူတွေကနေ အကွာအဝေးအတိုင်းအတာတစ်ခုတော့ဖြင့် သတ်မှတ်ထားဖို့တော့ လိုအပ်ပါတယ်။ အဲဒီလိုပါပဲ ဒီမိုကရေစီကို အခြေခံတည်ဆောက်ထားတဲ့ တရားဥပဒေစိုးမိုးမှုအတွက် အာမခံပေးသူအနေနဲ့လည်း အဲဒီလွတ်လပ်တဲ့ အင်စတီကျူးရှင်းတွေကပဲ ဆောင်ရွက်ပေးကြရပါတယ်။ လွတ်လပ်တဲ့ အင်စတီကျူးရှင်းစစ်စစ်တွေမှာ နိုင်ငံတော်အဆင့်လူ့အခွင့်အရေးအင်စတီကျူးရှင်းတွေ⁴⁰ (ဥပမာ- နိုင်ငံတော်အဆင့်လူ့အခွင့်အရေးကော်မရှင်တွေ၊ သို့မဟုတ် အစိုးရဌာနတွေအပေါ် မကျေနပ်ချက်တွေကို စုစမ်းတင်ပြမှုလုပ်မယ့်ရုံးတွေ)အပြင် အကျင့်ပျက်ချစားမှုတိုက်ဖျက်ရေးဌာနတွေ၊ နိုင်ငံတော်စာရင်းစစ်ရုံးတွေ၊ အရပ်သားဝန်ဆောင်မှုဆိုင်ရာကော်မရှင်တွေ၊ တရားစီရင်ရေးကော်မရှင်တွေပါ ပါဝင်နေကြပါတယ်။

အဲဒီထက်ပိုပြောရမယ်ဆိုရင် အုပ်ချုပ်ရေးရဲ့ အစိတ်အပိုင်းမဟုတ်တဲ့ ဌာနတွေဆီမှာ ရွေးကောက်ပွဲစီမံခန့်ခွဲမှုတွေကို အုပ်နှံထားရတာ ဖြစ်ပါတယ်။ ဒီဌာနတွေဟာ ပါတီစုံရွေးကောက်ပွဲကော်မရှင်တွေ ဖြစ်နိုင်သလို အမှီအခိုကင်းကင်းနဲ့ လွတ်လပ်တဲ့ ကျွမ်းကျင်သူတွေရဲ့ ရွေးကောက်ပွဲကော်မရှင်တွေလည်း ဖြစ်နိုင်ပါတယ်။ ဒါမှမဟုတ် အဲဒီနှစ်ခုစလုံးကို ပေါင်းစပ်ရောနှောထားတဲ့ ဌာနမျိုးတွေလည်း ဖြစ်နိုင်ပါတယ်။ “ရွေးကောက်ပွဲဖြစ်စဉ်ကို ကြီးကြပ်နိုင်ဖို့အတွက် အမှီအခိုကင်းကင်းနဲ့ လွတ်လပ်တဲ့ ရွေးကောက်ပွဲအာဏာပိုင်တစ်ရပ်ကို တည်ထောင်ရမယ်။ ပဋိညာဉ်စာချုပ်(ဥပမာ- အိုင်စီစီပီအာ)နဲ့ သဟဇာတဖြစ်တဲ့ တည်ဆဲဥပဒေတွေနဲ့ အညီ သမာသမတ်ကျကျ၊ မျှမျှတတနဲ့ ရွေးကောက်ပွဲဖြစ်စဉ်တွေကို ဖြစ်ပေါ်စေရမယ်ဆိုတာကို အဲဒီရွေးကောက်ပွဲအာဏာပိုင်တစ်ရပ်က သေချာမှုရှိစေရမယ်”လို့ အထွေထွေသုံးသပ်ချက် ၂၅၊ အပိုဒ်ခွဲ ၂၀ မှာ အမှီအခိုကင်းကင်းနဲ့ လွတ်လပ်တဲ့ ရွေးကောက်ပွဲစီမံခန့်ခွဲမှုဌာနတွေရဲ့ ကြေနပ်နှစ်သက်နိုင်မှုတွေကို မီးမောင်းထိုးပြထားပါတယ်။

၁၆. မီဒီယာလွတ်လပ်မှု

မီဒီယာလွတ်လပ်မှုက ဒီမိုကရေစီအတွက်တော့ အင်မတန်မှ အရေးကြီးပါတယ်။⁴¹ အဲဒီမီဒီယာလွတ်လပ်မှုဟာ ဗဟုလူ့အဖွဲ့အစည်း၊ ပွင့်လင်းလူ့အဖွဲ့အစည်းတွေကို ဖန်တီးရာမှာ၊ အစိုးရရဲ့ တာဝန်ခံမှုစနစ်၊ ပွင့်လင်းမြင်သာမှုစနစ်တွေကို ဖန်တီးရာမှာ ပံ့ပိုးပေးတဲ့ အကြောင်းခံတွေ ဖြစ်ပါတယ်။ ဒါအပြင် မီဒီယာလွတ်လပ်မှုက လူ့အခွင့်အရေးနဲ့ အခြေခံလွတ်လပ်မှုတွေကိုလည်း ကာကွယ်ပေးပါတယ်။ အထူးသဖြင့်တော့ လွတ်လပ်တဲ့ မီဒီယာကဏ္ဍဟာ သတင်းအချက်အလက်လွတ်လပ်မှုနဲ့ လွတ်လပ်စွာ ဆန္ဒထုတ်ဖော်မှုတွေကို အာမခံချက်ပေးထားတဲ့ အဓိကအခန်းကဏ္ဍကနေ ပါဝင်ဆောင်ရွက်ပါတယ်။ အဲဒီသတင်းအချက်အလက်လွတ်လပ်မှုနဲ့ လွတ်လပ်စွာ ဆန္ဒထုတ်ဖော်မှုအချက်နှစ်ချက်စလုံးက

ဒီမိုကရက်တစ်ဖြစ်စဉ်တွေမှာ နိုင်ငံသားတွေရဲ့ ထိထိရောက်ရောက် အကျိုးရှိရှိ ပါဝင်ဆောင်ရွက်မှုကို အဆင်ပြေအောင်လုပ်ဆောင်ပေးရာမှာ လိုအပ်နေတာတွေ ဖြစ်ပါတယ်။ အိုင်စီစီအာ အပိုဒ် ၁၉ မှာ မီဒီယာလွတ်လပ်မှုဆိုင်ရာနိုင်ငံတကာအများလက်ခံတဲ့ ဆုံးဖြတ်ချက်ကို ထင်ဟပ်ပြဆိုထားပါတယ်။ အဲဒါကိုပဲ ကုလသမဂ္ဂလူ့အခွင့်အရေးကော်မတီရဲ့ အထွေထွေသုံးသပ်ချက် ၃၄၊ အပိုဒ်ခွဲ ၄၀ မှာ ရှင်းလင်းဖော်ပြထားပါသေးတယ်။

အဲဒီကော်မတီက အထွေထွေသုံးသပ်ချက် ၁၀ မှာ ပါရှိတဲ့ စိစစ်လေ့လာမှုကို အခုလို ထပ်လောင်းပြောဆိုထားပါတယ်။ ‘ခေတ်သစ်လူထုမီဒီယာရဲ့ ဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်လာမှုကြောင့် မီဒီယာထိန်းချုပ်မှုကို ကာကွယ်တားဆီးနိုင်ဖို့အတွက် အကျိုးကျေးဇူးများတဲ့ အတိုင်းအတာတွေ လိုအပ်လာပါတယ်။ မီဒီယာထိန်းချုပ်မှုက လွတ်လပ်စွာ ဆန္ဒထုတ်ဖော်မှုနဲ့ သက်ဆိုင်တဲ့ လူတိုင်းလူတိုင်းရဲ့ အခွင့်အရေးတွေကို ဝင်ရောက်နှောင့်ယှက်နေတာပါ။ နိုင်ငံတော်က မီဒီယာအပေါ်မှာ တစ်ဦးတည်းလက်ဝါးကြီးအုပ်မောင်ပိုင်စီးထားပြီး ထိန်းချုပ်မထားရတဲ့အပြင် မီဒီယာဗဟုဖြစ်မှုကို ဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်အောင် လုပ်ပေးရပါမယ်။’⁴²

ဒါကြောင့် လွတ်လပ်စွာ ဆန္ဒထုတ်ဖော်မှုဆိုတာမှာ မီဒီယာလွန်လွန်ကဲကဲ စုပုံနေတာနဲ့ မီဒီယာထိန်းချုပ်တာတွေကို အကာအကွယ်ပေးနိုင်မယ့် နိုင်ငံတော်နဲ့ သက်ဆိုင်တဲ့ ကျင့်ဝတ်စည်းမျဉ်းစည်းကမ်းတစ်ရပ် ပါဝင်နေပါတယ်။ နိုင်ငံတကာအဖွဲ့အစည်းလေးခုက မီဒီယာနဲ့ ပတ်သက်တဲ့ အထူးကိုယ်စားလှယ်တွေ မှတ်ချက်ပြုထားတဲ့အတိုင်း “ဒီမိုကရေစီအတွက် မီဒီယာအမျိုးအစားကွဲပြားစုံလင်မှုအထူးအရေးကြီးပုံကို အသိအမှတ်ပြုရာမှာ မီဒီယာလွန်လွန်ကဲကဲစုပုံနေတာ၊ သို့မဟုတ် မီဒီယာဆန့်ကျင်သူက ပိုင်ဆိုင်နေတာတွေကို ကာကွယ်တားဆီးဖို့ဆိုရင် တစ်ဦးတည်းလက်ဝါးကြီးအုပ်မောင်ပိုင်စီးမှုကို တိုက်ဖျက်တဲ့ စည်းမျဉ်းစည်းကမ်းတွေအပါအဝင် အထူးတိုင်းတာထားမှုတွေကို သူ့နေရာနဲ့သူ ထားရှိထားရပါမယ်”⁴³ ဒါက အမှီအခိုကင်းကင်းနဲ့ လွတ်လပ်တဲ့ မီဒီယာကို အားပေးမြှင့်တင်မှုနဲ့ စပ်လျဉ်းပြီး အထူးသဖြင့် အရေးကြီးနေပါတယ်။ အဲဒီမီဒီယာကို အားပေးမြှင့်တင်ဖို့ဆိုရင် သတင်းအချက်အလက်ရနိုင်တဲ့ အခွင့်အလမ်းတွေအရ ခွဲခြားမှုလုပ်ထားတာမျိုး၊ အရာဝတ္ထုတွေရနိုင်တဲ့ အခွင့်အလမ်းတွေအရ ခွဲခြားမှုလုပ်ထားတာမျိုး၊ လိုအပ်တဲ့ အထောက်အပံ့စွမ်းပစ္စည်းတွေအရ ခွဲခြားမှုလုပ်ထားတာမျိုးတွေ မလုပ်ရပါဘူး။

အမေရိကန်လူ့အခွင့်အရေးသဘောတူညီချက်၊ အပိုဒ် ၁၃(၃) မှာ မီဒီယာဗဟုဝါဒကို ထောက်ခံထားတဲ့ နှံ့နှံ့စပ်စပ် ထောက်ပံ့မှုတွေနဲ့ မီဒီယာလွတ်လပ်မှုအကာအကွယ်ပေးခြင်းကို ပိုပြီး အသေးစိတ်အောင် သတ်မှတ်ပြဋ္ဌာန်းထားပါတယ်။ “ဆန္ဒထုတ်ဖော်ခွင့်တွေကို သွယ်ဝိုက်တဲ့ နည်းလမ်းတွေနဲ့ ကန့်သတ်ချုပ်ချယ်မှုတွေ မလုပ်ရပါဘူး။ သွယ်ဝိုက်တဲ့ နည်းလမ်းတွေဆိုတဲ့နေရာမှာ သတင်းပုံနှိပ်မှုအပေါ်၊ ရေဒီယိုထုတ်လွှင့်မှုလှိုင်းနှုန်းတွေအပေါ်၊ သတင်းအချက်အလက်ဖြန့်ချိမှုမှာ အသုံးပြုတဲ့

ပစ္စည်းကိရိယာတန်ဆာပလာတော့အပေါ် အစိုးရက ထိန်းချုပ်တဲ့ အလွဲသုံးစားပြုမှုကိုသော်လည်းကောင်း၊ ပုဂ္ဂလိကက ထိန်းချုပ်တဲ့ အလွဲသုံးစားပြုမှုကိုသော်လည်းကောင်း ဆိုလိုပါတယ်။ သို့မဟုတ် စိတ်ကူးအယူအဆတွေ၊ ထင်မြင်ယူဆမှုတွေရဲ့ ပျံ့နှံ့လည်ပတ်မှုနဲ့ အပြန်အလှန် ဆက်သွယ်မှုတွေကို ဟန့်တားထားလေ့ရှိတဲ့ တခြားသောနည်းလမ်းတွေနဲ့လည်း ဆန္ဒထုတ်ဖော်ခွင့်တွေကို ကန့်သတ်ချုပ်ချယ်မှု မပြုလုပ်ရပါဘူး။”⁴⁴

၀၇. နိုင်ငံရေးအခွင့်အရေးကို လေးစားလိုက်နာမှု

လွတ်လပ်စွာ စုဝေးမှုနှင့် လွတ်လပ်စွာ ဆန္ဒထုတ်ဖော်မှု

အသင်းအဖွဲ့တွေရဲ့ လွတ်လပ်မှု၊ လွတ်လပ်စွာ စုဝေးမှုတွေနဲ့အတူ နိုင်ငံရေးဒီမိုကရေစီတွေရဲ့ လွတ်လပ်မှုတွေဟာ ဒီမိုကရေစီဆိုတဲ့ အယူအဆရဲ့ အဓိကဗဟိုချက်မတွေပဲ ဖြစ်ပါတယ်။ ဒီလိုအရေးပါတဲ့ နိုင်ငံရေးအခွင့်အရေးတွေကို ဥပဒေအရ ချုပ်ဆိုထားတဲ့ အိုင်စီစီပီအာလို သဘောတူစာချုပ်စာတမ်းတွေမှာ ကျကျနန အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုသတ်မှတ်ပြထားပါတယ်။ အဲဒီနိုင်ငံရေးအခွင့်အရေးတွေကို ကုလသမဂ္ဂအထွေထွေညီလာခံရဲ့ ဒီမိုကရေစီဆိုင်ရာကြေညာချက်ပေါင်းများစွာမှာလည်း ခွဲခြားသတ်မှတ်ပြထားပါတယ်။ ဥပမာ- အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာလူ့အခွင့်အရေးကြေညာချက်ရဲ့ အပိုဒ် ၁၉ မှာ ‘အနှောင့်အယှက်တစ်စုံတစ်ရာမရှိဘဲ မိမိထင်မြင်ချက်ကို လွတ်လပ်စွာ ဆုပ်ကိုင်ထားနိုင်မှု၊ နယ်စည်းမခြားဘဲ မည်သည့်မီဒီယာနဲ့မဆို စိတ်ကူးအယူအဆတွေနဲ့ သတင်းအချက်အလက်တွေကို လွတ်လပ်စွာ ရှာဖွေနိုင်မှု၊ လွတ်လပ်စွာ ရယူလက်ခံနိုင်မှုနဲ့ လွတ်လပ်စွာ ပေးနိုင်မှုတွေ’အပါအဝင် လွတ်လပ်စွာ ဆန္ဒထုတ်ဖော်မှုကို အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုသတ်မှတ်ပြထားတာမျိုးပါ။ ၂၀၀၄ ခုနှစ်၊ ကုလသမဂ္ဂအထွေထွေညီလာခံဆုံးဖြတ်ချက်ရဲ့ အပိုဒ်ခွဲ ၁ မှာ ‘ဒီမိုကရေစီရဲ့ အဓိကအစိတ်အပိုင်းတွေထဲမှာ အခြားအရာတွေထဲက အသင်းအဖွဲ့တွေရဲ့ လွတ်လပ်မှု၊ ငြိမ်းချမ်းစွာ စုဝေးမှု၊ လွတ်လပ်စွာ ဆန္ဒထုတ်ဖော်မှု၊ လွတ်လပ်စွာ ထင်မြင်ယူဆမှုဆိုတဲ့ အခြေခံကျတဲ့ လွတ်လပ်မှုတွေ... ပါဝင်ပါတယ်’လို့ ကြေညာထားပါတယ်။

လွတ်လပ်စွာ ဆန္ဒထုတ်ဖော်ခွင့်မှာ ရွေးကောက်ပွဲစည်းရုံးလှုံ့ဆော်မှုစည်းမျဉ်းစည်းကမ်းတွေအတွက်၊ မီဒီယာဥပဒေတွေအတွက်၊ နိုင်ငံသားတွေရဲ့ သတင်းအချက်အလက်ရရှိနိုင်မယ့်အခွင့်အလမ်းတွေအတွက် နိုင်ငံတော်က ထိန်းချုပ်တဲ့ မီဒီယာကို အတိုက်အခံပါတီတွေရဲ့ ရယူသုံးစွဲခွင့်အခွင့်အလမ်းတွေနဲ့ သက်ဆိုင်တဲ့ ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့် ပါဝင်ပတ်သက်မှုတွေ ရှိနေပါတယ်။ လွတ်လပ်စွာ စုဝေးမှုဆိုတာက ‘သီးခြားရည်ရွယ်ချက်တစ်ခုခုအတွက် လူတချို့က ရည်ရွယ်ချက်ရှိရှိ ယာယီစုဝေးမှုတွေကို’ အကာအကွယ်ပေးထားပါတယ်။ ပြီးတော့ အဲဒီလွတ်လပ်စွာ စုဝေးမှုမှာ ‘နိုင်ငံရေးထင်မြင်ယူဆမှုတွေကို ပုံစံဖော်မှု၊ ထုတ်ဖော်ပြောဆိုမှု၊ အကောင်အထည်ဖော်မှုဖြစ်စဉ်တွေမှာ ရှင်းလင်းတဲ့ ဒီမိုကရက်တစ်နည်းကျ လုပ်ငန်းဆောင်တာ’တစ်ရပ်လည်း ရှိနေပါတယ်။⁴⁵ အသင်းအဖွဲ့လွတ်လပ်မှုဆိုတာဟာ ‘ဒီမိုကရေစီအတွက် မရှိမဖြစ် ရှိနေရပါတယ်။ အကြောင်းကတော့ (နိုင်ငံရေးပါတီ၊

အသက်မွေးဝမ်းကျောင်းအရအကျိုးစီးပွားတူအုပ်စု၊ အဖွဲ့အစည်း၊ သို့မဟုတ် အများပြည်သူသီးခြားအကျိုးစီးပွားတွေကို လက်ကိုင်ပြုမယ့်တခြားသော အသင်းအဖွဲ့တွေလို) အခြားသူတွေ ရှိနေတဲ့ လူမှုအဝန်းအဝိုင်းထဲမှာပဲ နိုင်ငံရေးအကျိုးစီးပွားတွေကို ထိထိရောက်ရောက် ရပ်တည်အကာအကွယ်ပေးနိုင်လို့ပါပဲ။⁴⁶

အများပြည်သူကိစ္စရပ်များတွင် ပါဝင်ဆောင်ရွက်မှု၊ ရွေးကောက်ပွဲများမှာ မဲပေးခွင့်နဲ့ ပါဝင်အရွေးခံခွင့်

ဒီမိုကရေစီရဲ့ အဓိကအစိတ်အပိုင်းတစ်ရပ်ကတော့ အများပြည်သူကိစ္စရပ်တွေစီမံမှုမှာ ပါဝင်ဆောင်ရွက်ခွင့်၊ ရွေးကောက်ပွဲတွေမှာ ပါဝင်အရွေးခံခွင့်၊ မဲပေးခွင့်တွေပဲ ဖြစ်ပါတယ်။⁴⁷ ဥပမာပြရရင် ပြည်လုံးကျွတ်ဆန္ဒခံယူမှုတွေမှာဆိုရင် အများပြည်သူကိစ္စရပ်တွေမှာ ပါဝင်ဆောင်ရွက်နိုင်မှုက တိုက်ရိုက် ဖြစ်ပေါ်နိုင်ပါတယ်။ ရွေးကောက်ခံကိုယ်စားလှယ်တွေကို မဲပေးရာမှာဆိုရင်တော့ အဲဒီအများပြည်သူကိစ္စရပ်တွေမှာ ပါဝင်ဆောင်ရွက်မှုက သွယ်ဝိုက်သောအားဖြင့် ဖြစ်နိုင်တဲ့ ဥပမာပါပဲ။ ပိုပြီး ယေဘုယျအားဖြင့်ဆိုရင် ပါဝင်ဆောင်ရွက်မှုဆိုတာက နိုင်ငံရေးအရ တက်တက်ကြွကြွ ဖြစ်နေမှုကို ရည်ညွှန်းနိုင်ပါတယ်။

၂၀၀၅ အထွေထွေညီလာခံဆုံးဖြတ်ချက်မှာ အသိအမှတ်ပြုထားချက်အရ ဒီလိုပါဝင်ဆောင်ရွက်မှုအခွင့်အရေးတွေကို အိုင်စီစီပီအာရဲ့ အပိုဒ် ၂၅ နဲ့ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာလူ့အခွင့်အရေးကြေညာချက်၊ အပိုဒ် ၂၁ တွေမှာလည်း ထည့်သွင်းပြဋ္ဌာန်းထားပါတယ်။ ထပ်ပြီးပြောရရင် အိုင်စီစီပီအာ၊ အပိုဒ် ၂၅ မှာ သတ်မှတ်ပြဋ္ဌာန်းထားချက်အရ နိုင်ငံသားတွေအတွက် 'အပိုဒ် ၂ မှာ ဖော်ပြထားတဲ့အတိုင်း ခြားနားမှုတစ်စုံတစ်ရာမရှိစေဘဲ' အဲဒီအခွင့်အရေးတွေကို တရားဝင်ခွင့်ပြုထားပါတယ်။ ၎င်းပြဋ္ဌာန်းသတ်မှတ်ချက်က 'လူမျိုး၊ အသားအရောင်၊ လိင်၊ ဘာသာစကား၊ နိုင်ငံရေးအမြင်၊ သို့မဟုတ် တခြားသော အမြင်လိုဟာမျိုးတွေအရ ခွဲခြားဆက်ဆံမှုတွေကို တားမြစ်ထားပါတယ်။⁴⁸ အာရပ်နိုင်ငံတွေမှာတော့ သမ္မတရာထူးကို ရယူဖို့အတွက် ရံဖန်ရံခါ မွတ်ဆလင်တွေပဲ သင့်လျော်တတ်ပါတယ်။ ဒါက ဘာသာရေးအခြေခံအပေါ်မှာ ချိုးဖောက်မှုပါပဲ။ ခွဲခြားဆက်ဆံမှုတွေကို တားမြစ်ထားတဲ့အပြင် တည်ရှိနေတဲ့ မညီမျှမှုတွေကို ကျော်လွှားနိုင်မယ့် သီးသန့်တိုင်းတာမှုတွေကိုလည်း တောင်းဆိုထားတဲ့ တခြားသောသီးသန့်သဘောတူညီချက်တွေက ခွဲခြားဆက်ဆံမှုမရှိတဲ့ အခြေခံစနစ်အပေါ်မှာ တည်ဆောက်ထားတဲ့ ပါဝင်ဆောင်ရွက်မှုကို အားပေးထောက်ခံထားကြပါတယ်။

ဥပမာ- အမျိုးသမီးများအပေါ် ခွဲခြားဆက်ဆံမှုပုံစံမှန်သမျှကို ဖယ်ရှားမှုဆိုင်ရာသဘောတူညီချက်(CEDAW)က နိုင်ငံရေးနယ်ပယ်၊ အများပြည်သူနယ်ပယ်၊ ပုဂ္ဂလိကနယ်ပယ်တွေမှာ အမျိုးသမီးများအပေါ် ခွဲခြားဆက်ဆံမှုတွေကို ဖယ်ရှားပေးမယ့်တိုင်းတာမှုတွေကို ပြုလုပ်ကြဖို့ နိုင်ငံတွေကို မေတ္တာရပ်ခံထားပါတယ်။ စီဒါရဲ့ အပိုဒ် ၄ မှာ "ယာယီအားဖြင့် အထူးတိုင်းတာမှုတွေ ပြုလုပ်ကြတဲ့ နိုင်ငံတွေက ပါတီတွေရဲ့ သဘောတူလက်ခံမှုဟာ လက်ရှိသဘောတူညီချက်မှာ အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုသတ်မှတ်ထားတဲ့ ခွဲခြားဆက်ဆံမှုလို့

မယူဆတဲ့ မိန်းမနဲ့ ယောက်ျားတွေအကြားမှာ တကယ်ရှိနေတဲ့ ညီမျှမှုကို အရှိန်မြှင့်ပေးဖို့ ရည်ရွယ်ပါတယ်။”⁴⁹
အဲဒီလိုပဲ၊ စီဒေါက ရွေးကောက်ပွဲမှာ အမျိုးသမီးကိုယ်စားလှယ်လောင်းတွေအတွက် အကန့်အသတ်နဲ့
ခွင့်ပြုတဲ့ ပမာဏကိုလည်း ပြဋ္ဌာန်းခွင့်ပေးထားပါတယ်။

သီးသန့်အုပ်စုတွေကို ထောက်ခံတဲ့ တခြားသောသဘောတူညီချက်တွေနဲ့
ကတိကဝတ်အာမခံချက်တွေကလည်း ခွဲခြားဆက်ဆံမှုမရှိတဲ့ ပါဝင်ဆောင်ရွက်မှုအတွက် လိုအပ်ချက်ကို
ထပ်လောင်းပြောဆိုထားပါတယ်။ ဥပမာပြရရင် လူမျိုးရေးခွဲခြားဆက်ဆံမှုပုံစံမှန်သမျှ
ဖယ်ရှားရေးဆိုင်ရာကုလသမဂ္ဂသဘောတူညီချက်(CERD)၊
မသန်စွမ်းသူများအခွင့်အရေးဆိုင်ရာကုလသမဂ္ဂသဘောတူညီချက်(CPRD)၊ နိုင်ငံအရသော်လည်းကောင်း၊
လူမျိုးစုအရသော်လည်းကောင်း၊ ဘာသာရေးအရသော်လည်းကောင်း၊ ဘာသာဗေဒအရသော်လည်းကောင်း
လူနည်းစုမှာပါဝင်သူများအခွင့်အရေးဆိုင်ရာအထွေထွေညီလာခံဆုံးဖြတ်ချက်တွေမှာ ခွဲခြားဆက်ဆံမှုမရှိတဲ့
ပါဝင်ဆောင်ရွက်မှုအတွက် လိုအပ်ချက်ကို ထပ်လောင်းပြောဆိုထားပါတယ်။⁵⁰

.....
ဒီမိုကရေစီရီပိုတင်းအင်တာနေရှင်နယ်ဟာ လွတ်လပ်ပြီးအမှီအခိုကင်းသော၊ ဘက်မလိုက်သော၊
အကျိုးအမြတ်မယူသော အဖွဲ့အစည်းတစ်ခု ဖြစ်တယ်။ ၎င်းအဖွဲ့အစည်းက ဒီမိုကရက်တစ်နည်းကျပြီး
ပါဝင်ဆောင်ရွက်နိုင်တဲ့ အုပ်ချုပ်မှုဟာ လူ့အခွင့်အရေးဖြစ်တဲ့အပြင် အစိုးရတွေဟာ ၎င်းတို့ရဲ့ နိုင်ငံသားတွေကို
တာဝန်ခံမှုရှိဖို့ လိုအပ်တယ်ဆိုတဲ့ ခံယူချက်နဲ့ လုပ်ငန်းများကို လည်ပတ်နေပါတယ်။

ရွေးကောက်ပွဲ၊ ပါလီမန်တွေရဲ့အခန်းကဏ္ဍ၊ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာစီမံထားရှိမှုတွေလို
ဒီမိုကရက်တစ်ဖြစ်စဉ်တွေနဲ့ သက်ဆိုင်တဲ့ အင်စတီကျူးရှင်းအမြင်တွေကို
သတိထားအကဲဖြတ်မှုတွေပြုလုပ်ပြီးတော့ နိုင်ငံသားတွေကို၊ ဥပဒေပြုအမတ်တွေကို၊ မီဒီယာကို၊
နိုင်ငံတကာလူမှုအဖွဲ့အစည်းကို ဒီမိုကရေစီရီပိုတင်းအင်တာနေရှင်နယ်ဟာ ကျွမ်းကျင်သူတွေရဲ့
ခွဲခြမ်းစိတ်ဖြတ်မှုတွေ ရှာဖွေပေးပါတယ်။ ဒီမိုကရေစီရီပိုတင်းအင်တာနေရှင်နယ်ဟာ
နိုင်ငံတကာစံနှုန်းတွေနဲ့အညီ တိုးတက်မှုတွေကို ဘယ်လို ပြုလုပ်နိုင်တယ်ဆိုတာနဲ့ ပတ်သက်ပြီး
မူဝါဒရေးရာအကြံပေးမှု၊ ထောက်ခံမှုတွေကိုလည်း ကမ်းလှမ်းမှုတွေ ပြုလုပ်ပါတယ်။ ဒါအပြင်
ပြုပြင်ပြောင်းလဲမှုတွေ လုပ်ဖို့ လိုလားထောက်ခံကြတဲ့ နိုင်ငံရေးအင်တာတွေကိုလည်း ထိတွေ့ဆက်ဆံမှုတွေ
ပြုလုပ်ပါတယ်။

.....
ဒီအစီရင်ခံစာကို ဒီမိုကရေစီရီပိုတင်းအင်တာနေရှင်နယ်မှ မိုက်ကယ်လ် မေယာရီးဆင့်ဒ်က ရေးပါတယ်။
စာရေးသူက ဒီစာသားတွေ ရေးဖြစ်အောင် အကြောင်းဖန်တီးပေးခဲ့တဲ့ ကိတ် မစွီးနက်စ်ကို

ကျေးဇူးတင်လိုပါတယ်။ ဒီအစီရင်ခံစာဟာ ဒီမိုကရေစီအယူအဆနဲ့ ပတ်သက်ပြီး စာရေးသူကိုယ်တိုင် ရေးခဲ့တဲ့ ယခင်အစီရင်ခံစာနှစ်စောင်ရဲ့ နောက်ဆက်တွဲလည်း ဖြစ်ပါတယ်။

FOOTNOTES

1 J. A. Schumpeter (1943), *Capitalism, Socialism and Democracy*.

2 International IDEA (July 2009), *Democracy in Development, Global Consultation on the EU's role in democracy building*. See: http://www.idea.int/publications/democracy_in_development/index.cfm.

3 Adopted 20 December 2004, the resolution was officially published in 2005.

See: <http://www.undemocracy.com/A-RES-59-201.pdf>. All subsequent references in the text to this UN General Assembly resolution are from this source.

4 For documentation on the vote results, including abstentions, see: [http://unbisnet.un.org:8080/ipac20/ipac.jsp?session=13167S8448CT7.132415&menu=search&aspect=power&npp=50&ipp=20&spp=20&profile=voting&ri=&index=.VM&term=A%2FRES%2F59%2F201&matchopt=0%7C0&oper=AND&x=10&y=9&aspect=power&index=.VW&term=&matchopt=0%7C0&oper=AND&index=.AD&term=&matchopt=0%7C0&oper=AND&index=BIB&term=&matchopt=0%7C0&limitbox_1=VI01+%3D+vi_a&ultype=&uoper=%3D&ullimit=&ultype=&uoper=%3D&ullimit=&sort=.](http://unbisnet.un.org:8080/ipac20/ipac.jsp?session=13167S8448CT7.132415&menu=search&aspect=power&npp=50&ipp=20&spp=20&profile=voting&ri=&index=.VM&term=A%2FRES%2F59%2F201&matchopt=0%7C0&oper=AND&x=10&y=9&aspect=power&index=.VW&term=&matchopt=0%7C0&oper=AND&index=.AD&term=&matchopt=0%7C0&oper=AND&index=BIB&term=&matchopt=0%7C0&limitbox_1=VI01+%3D+vi_a&ultype=&uoper=%3D&ullimit=&ultype=&uoper=%3D&ullimit=&sort=)

5 UN Human Rights Commission Resolution 2003/36, UN Doc E/CN. 4/2003/59. See: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G03/105/74/PDF/G0310574.pdf?OpenElement>.

6 See: <http://www2.ohchr.org/english/law/ccpr.htm>. All subsequent references in the text to the ICCPR are from this source (with the exception of extracts from General Comment 25 of the UN Human Rights Committee; see footnote 17 below).

Arab League states that are not state parties to the ICCPR include: Comoros, Oman, Qatar, Saudi Arabia and the United Arab Emirates. For information about the current status of ICCPR state parties, see: http://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-4&chapter=4&lang=en#EndDec.

7 See: <http://www.un.org/en/documents/udhr/>. All subsequent references in the text to the Universal Declaration of Human Rights are from this source.

8 For example, see: Baron de Montesquieu (1750, first English translation), *The Spirit of the Laws* and James Madison, Alexander Hamilton and John Jay (1788), *The Federalist Papers*.

9 For example, see: Baron de Montesquieu (1750, first English translation), *The Spirit of the Laws* and James Madison, Alexander Hamilton and John Jay (1788), *The Federalist Papers*.

10 For example, see: Baron de Montesquieu (1750, first English translation), *The Spirit of the Laws* and James Madison, Alexander Hamilton and John Jay (1788), *The Federalist Papers*.

9 Officially known as the Principles on the Accountability of and the Relationship between the three Branches of Government, the Latimer House Principles offer a detailed description of the separation and balance of power that was endorsed by the Commonwealth heads of government at a 2003 meeting in Abuja, Nigeria. See: http://www.thecommonwealth.org/shared_asp_files/uploadedfiles/%7BACC9270AE929-4AE0-AEF9-4AAFE68479C%7D_Latimer%20House%20Booklet%20130504.pdf. All subsequent references in the text to the Latimer House Principles are from this source.

10 For an overview, see: M.S. Shugart (2008), "Comparative Executive-Legislative Relations" in The Oxford Handbook of Political Institutions (Eds. R. A. W. Rhodes, Sarah A. Binder, and Bert A. Rockman).

11 This has been made explicit in the UN Human Rights Commission's resolution 'Promotion of the Right to Democracy' (1999): 'The Commission on Human Rights... affirms... the right of citizens to choose their governmental systems through constitutional or other democratic means'. For UN Doc E/CN.4/Res/1999/57, see: http://ap.ohchr.org/documents/alldocs.aspx?doc_id=4660.

12 The provisions in article 25 of the ICCPR are elaborated in General Comment 25. See: <http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/0/d0b7f023e8d6d9898025651e004bc0eb>. All subsequent references in the text to General Comment 25 are from this source.

13 For detailed references, see Democracy Reporting International (2007), *Discussing International Standards for Democratic Governance*: http://www.democracyreporting.org/files/standards_godf.pdf.

14 There are different models for this type of veto. In most cases, for example, parliament must reconsider the bill in case of referral; but if they adopt it again, the head of state must promulgate it. In a few cases, it is required that parliament adopts the bill with a higher majority after referral. There are also cases where the head of state can submit a draft bill to the constitutional court for review before promulgation.

15 The Geneva-based organisation DCAF (Democratic Control of Armed Forces) has a range of relevant publications on civilian control of armed forces. For more information, see: <http://www.dcaf.ch/Publications/Series/Detail?lng=en&id=18411>.

16 For Human Rights Resolution 2005/32, see: http://ap.ohchr.org/documents/E/CHR/resolutions/E-CN_4-RES-2005-32.doc. OSCE participating states have also committed themselves to a number of standards in this field; for example see: Points 21-25 of the Concluding Document of Budapest, 6 December 1994; <http://>

www.osce.org/mc/39554.

17 For example, see publications by the Inter-Parliamentary Union (IPU): <http://www.ipu.org/english/home.htm> and the National Democratic Institute, in particular *Towards the Development of International Standards for Democratic Legislatures* (2007); see: <http://www.ndi.org/node/13674>. Of further interest: the Commonwealth Parliamentary Association (December 2006), *Recommended Benchmarks for Democratic Parliaments*; see: http://www.cpahq.org/cpahq/Mem/Document%20Library/Benchmarks_for_Democratic_Legislatures/Recommended%20Benchmarks%20for%20Democratic%20Legislatures.aspx and the Southern African Development Community Parliamentary Forum (2001), *SADC Parliamentary Forum: norms and standards for elections in the SADC region*; see: <http://www.sadc.int/amlibweb/webquery.html?v1=pbMarc&v4=0&v5=5A&v8=84830&v9=0&v10=N&v13=4A&v20=4&v23=0&v25=PARLIAMENTARY%20and%20%20STANDARDS&v27=6989&v29=5A&v35={0}{0}{0}{0}&v40=84828&v46=84830>.

18 This is a clear standard, for example, in the OSCE's Copenhagen 1990 commitments. See: <http://www.osce.org/odihr/elections/14304>. All subsequent references in the text to the Copenhagen 1990 commitments are from this source.

19 The discussion in the United Kingdom on reforming the House of Lords offers a relevant example. While the House of Lords can return draft laws to the House of Commons, the House of Lords accepts the possibility that it can be over-ruled by the House of Commons. As such, there is an additional level of scrutiny and consultation, but this does not veto or over-rule the directly elected chamber (i.e., the House of Commons).

20 In the US, senators are directly elected by each state. In Germany, Länder (federal states) governments are represented in the upper house of parliament (Bundesrat), which reflects the fact that the federal states in Germany are based on parliamentary systems.

21 Point 21, Venice Commission Opinion of the draft amendments to the constitution of Kyrgyzstan, 13-14 December 2002.

22 Endorsed by UN General Assembly resolutions 40/32 (29 November 1985) and 40/146 (3 December 1985). See: <http://www2.ohchr.org/english/law/indjudiciary.htm>.

23 During the Cold War, for example, it was a matter of controversy as to whether freedom of association could be exercised in one-party systems.

24 An example would be the need for 'super-majorities' for constitutional amendments.

25 For an in-depth study on these issues, see the Venice Commission's "Report on the Role of the Opposition in a Democratic Parliament" (2010). See: [http://www.venice.coe.int/docs/2010/CDL-AD\(2010\)025-e.pdf](http://www.venice.coe.int/docs/2010/CDL-AD(2010)025-e.pdf).

26 Council of Europe, Parliamentary Assembly Resolution 1601 (2008), Procedural guidelines on the rights and responsibilities of the opposition in a democratic parliament, see: <http://assembly.coe.int/main.asp?Link=/documents/adoptedtext/ta08/eres1601.htm>.

27 See: <http://www.ipu.org/dem-e/opposition.pdf>.

28 Point 25, Concluding Observations of the Human Rights Committee, Democratic People's Republic of Korea, UN Doc. CCPR/CO/72/PRK (2001). See: <http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/%28Symbol%29/CCPR.CO.72.PRK.En?OpenDocument>.

29 For further elaboration of international standards related to political parties, also see: Venice Commission (2004), "Guidelines and Explanatory Report on Legislation on Political Parties: Some Specific Issues", Study no. 247/2004; <http://www.venice.coe.int/docs/2004/CDL-AD%282004%29007-e.pdf>; and OSCE ODHR (2003), Existing Commitments for Democratic Elections in OSCE Participating States, especially page 64; <http://www.osce.org/odihr/elections/13957>.

30 See paragraph 14(b) of the UN Human Rights Commission's resolution (Resolution 2005/32, 19 April 2005) on 'democracy and the rule of law': http://ap.ohchr.org/documents/E/CHR/resolutions/E-CN_4-RES-2005-32.doc. However, the clearest explanation of rule of law can be found in OSCE commitments, notably Point 2 of Copenhagen 1990, which asserts participating states 'consider that the rule of law does not mean merely a formal legality which assures regularity and consistency in the achievement and enforcement of democratic order, but justice based on the recognition and full acceptance of the supreme value of the human personality and guaranteed by institutions providing a framework for its fullest expression'.

31 See point 5.3 Copenhagen 1990.

32 For a more detailed elaboration of these restrictions to declaring a state of emergency, see DRI's *Discussing International Standards for Democratic Governance* (2007) and *Democracy Revisited* (2009), as referenced in footnote 2 above.

33 Where the ICCPR references seven specific protections that cannot be derogated in a state of emergency, the Arab Charter on Human Rights identifies twice as many,

with 14 specific protections that cannot be violated in any circumstance.

34 See: <http://www.ipu.org/cnl-e/161-dem.htm>. For additional principles dealing with the issue of accountability, also see the Latimer House Principles.

35 Enforcement implies that the body held accountable may be punished if it does not respond or if answers are considered unsatisfactory. Punishment can have many meanings: a human rights institution can usually only 'punish' violators by public reporting or referring the case to appropriate state institutions. In the realm of vertical accountability, media usually have the political power to ask questions and expect answers and they can punish by reporting facts or publishing negative opinions. The electorate can also ask questions (e.g., lodge petitions) and can punish the executive branch by voting a government and/or president out of office. Where individuals feel their rights have been violated, they can appeal to the judiciary against actions by the state.

36 Whereas the public accountability of government relates to 'vertical' relationships within a democratic system (i.e., the relationships between citizens and state institutions), this dimension of accountability refers to 'horizontal' relationships (i.e., the relationships between the three branches of government). In line with international consensus, both aspects of accountability are considered to be equally important elements of democracy.

37 See: UN Special Rapporteur on the protection and promotion of the right to freedom of opinion and expression, 1999 Report to the Human Rights Commission, E/CN.4/1996/64; <http://www.unhcr.ch/huridocda/huridoca.nsf/%28Symbol%29/E.CN.4.1999.64.En?OpenDocument>. This view was also welcomed by the UN Human Rights Commission, as is reflected in Resolution 1999/36, paragraph 2; ap.ohchr.org/documents/E/CHR/resolutions/E-CN_4-RES-1999-36.doc.

38 Toby Mendel, "Freedom of Information as an Internationally Protected Human Right", briefing paper for Article 19, page 1. See: <http://www.article19.org/data/files/pdfs/publications/foi-as-an-international-right.pdf>.

39 For in-depth analysis of legislative reform processes in the context of electoral law, see DRI's *Electoral Law Reform Processes: Key Elements for Success*, briefing paper 12 (May 2011); http://www.democracy-reporting.org/files/dri_briefing_paper_12_-_good_practices.pdf.

40 The UN's 'Paris Principles' provide detailed guidance on the composition and guarantees for the independence of

such institutions. See:
<http://www2.ohchr.org/english/law/parisprinciples.htm>.

41 Although article 19(3) of the ICCPR permits restrictions to media freedom, as with other aspects of this covenant, these must be narrowly construed.

42 General Comment 34 on article 19 of the ICCPR from July 2011 replaces the earlier General Comment 10 (adopted in July 1983). See: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrc/docs/GC34.pdf>.

43 Joint Declaration on Diversity in Broadcasting, 12 December 2007, agreed by: UN Special Rapporteur on Freedom of Expression and Opinion, The OSCE Representative on Freedom of the Media, the OAS Special Rapporteur on Freedom of Expression, and the Special Rapporteur on Freedom of Expression and Access to Information of the African Commission on Human and People's Rights. See: <http://www.article19.org/data/files/pdfs/igo-documents/mandates-broadcasting.pdf>.

44 See:
<http://www1.umn.edu/humanrts/oasinstr/zoas3con.htm>.

45 Manfred Nowak (2005), International Covenant on Civil and Political Rights: CCPR Commentary, second edition, pages 482 and 481 (respectively).

46 Ibid, 496.

47 Standards for good practice in democratic elections, including equality, secrecy, universal suffrage and periodic elections, have been well defined; e.g., see: General Comment 25 of the ICCPR. The Carter Center also offers a detailed, searchable guide on democratic election standards, see: <http://www.cartercenter.org/peace/democracy/des.html>.

48 Article 25 of the ICCPR further elaborates these rights by asserting that states must also provide their citizens with the 'opportunity' to participate. This means, for example, that states should adopt positive measures to allow detainees or physically disabled people to vote.

49 See:
<http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cedaw.htm>.

50 Respectively, see:
<http://www2.ohchr.org/english/law/cerd.htm>;
<http://www.un.org/disabilities/convention/conventionfull.shtml>; and
<http://www2.ohchr.org/english/law/minorities.htm>.

Democracy Reporting International is an independent, non-partisan and not-for-profit organisation which operates on the conviction that democratic, participatory governance is a human right and that governments need to be accountable to their citizens.

Through careful assessment of the institutional aspects of the democratic process such as elections, the role of parliaments and constitutional arrangements *Democracy Reporting International* seeks to provide citizens, legislators, the media, and the international community with specialist analysis. *Democracy Reporting International* also offers policy advice and recommendations on how improvements can be made in line with international standards and engages political actors to advocate for these reforms.

Democracy Reporting International

Prinzessinnenstr. 30
10969 Berlin / Germany
T / +49 30 27 87 73 00
F / +49 30 27 87 73 00-10
info@democracy-reporting.org
www.democracy-reporting.org

Translated with the support of the
EUROPEAN UNION